Sane Guruji ShikshanPrasarak Mandal's,Nasik Road,

ART'S AND COMMERCE COLLEGE, BARAGAON PIMPRI

Tal- SinnarDist- Nashik 422103 (CAAN019760)

Affiliated to Savitribai phule Pune Univesity Pune (PU/NS/AC/158/2012)

E-Mail- bpimpricollege@gmail.com/Phone 02551-287651 (AISHE: C-41468)

Website- www.bpimpricollege.in **Principal – K.B. Sonawane**

3.3.2. Total number of books and chapters in edited volumes/books published and papers in national/ international conference proceedings year wise during last five years.

Sr.No	Name Of Research paper	writer name	Academic Year
1)	**Dr. babasaheb ambedkar shree vishayak vichar – ek abhyas**	**V.s. Ugale**	**2017-18**
2)	**Effects of structured background music on motor development .**	**M.K. Ugale**	**2017-18**
3)	**Impact of globalization on language & literature- kavi madhukar jadhav**	**M.K. sangale**	**2019-20**
4)	**Lokakavi vamandada kardak yanche git lekhan & Dr. Babasaheb aambedkar**	**M.K. sangale**	**2020-21**

Academic Year 2017-18

ISSN : 2348-7143
September 2017

Sr. No.	Title of the Paper	Name	Page No.
	Section - II Hindi Section		
44	डॉ. बाबासाहब आंबेडकर और भारतीय समाज	अशोक धुलधुले	248
45	डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर के शिक्षा के प्रति विचार और वास्तविकता	मनिषा ज. वर्मा	251
46	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर का हिंदी दलित साहित्य पर प्रभाव (दोहरा अभिशाप आत्मकथा के विशेष संदर्भ मेंरपव)	संतोष द. पगार, अशोक धुलधुले	255
	Section - III Marathi Section		
47	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे शिक्षणविषयक विचार व मार्गदर्शन	राम कुलकर्णी, महेश दिलीप औटी	260
48	डॉ. आंबेडकरांचे स्त्रियाविषयक आर्थिक व सामाजिक योगदान	भोसले राजेंद्र देवराम	264
49	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे आर्थिक विचार	एन.एस.बोरसे	267
50	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे राजकीय विचार	दिनकर संतुकराव कळंबे	270
51	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे दलित, ग्रामीण,स्त्रीविषयक विचार	अंशुमती भा. पेंडोखरे (काहाणे)	273
52	डॉ. आंबेडकरांचे स्त्री मुक्ती व सक्षमीकरण विषयक विचार	सिंधु काकडे	278
53	डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांचे जलसंपत्ती विषयक विचार	भामरे विनायक नागो, लक्ष्मण सुरेश शेंडगे	282
54	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या शेती व शेतकरी विषयक विचारांचा अभ्यास	उत्तम बापूराव करमाळकर	285
55	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे शिक्षणविषयक विचार	अभय रघुनाथ शेंडे	292
56	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे स्त्री विषयक विचार - एक अभ्यास	वृषाली सोपान उगले	295
57	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांची आर्थिक विचारसरणी, विकासाचे धोरण व नवीन आर्थिक धोरण	अनिल प्रभाकर सावळे, मनिषा सावळे	299
58	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या पुणे करार विषयक विचारांचा अभ्यास	बाळासाहेब वैरागी	304
59	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे स्त्रीविषयक विचार	मीना प्रभाकर गिरडकर, उत्तम करमाळकर	309

Scanned with CamScanner

प्रा. वृषाली सोपान छगले
कला व वाणिज्य महाविद्यालय,
बारागांव पिंप्री, ता. सिन्नर
जि. नाशिक
मो. ७५८८०३८३६८

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे स्त्री विषयक विचार – एक अभ्यास

प्रस्तावना :

भारतीय समाजात वर्गाच्या संदर्भात धर्माने केलेले शोषन व त्याची तीव्रता या गोष्टी मोठ्या प्रमाणात असल्याचे आपल्याला दिसून येते. पाश्चिमात्य देशातील सामंतशाही आणि भारतातील सामंतशाही यामध्ये स्थलकालाप्रमाणे अनेक वैशिष्ट्यपूर्ण भेद होते. भारतीय समाजाचे स्वरुप पहिल्यांदा त्रैवर्णिक, नंतर चातुर्वण्य स्वरूपाचे आणि त्यानंतर असंख्य जाती असलेल्या समूहांचे बनले गेले. या भारतीय समाजवास्तवाला धर्माने नेहमीच प्रभावित करण्याचा आणि आकार देण्याचा प्रकार वैशिट्यपूर्ण होतो. आणि म्हणूनच भारतीय संदर्भात या शोषणाचा विचार होणे खुप गरजेचे आहे. धर्मसंस्था ही समाजातील विशिष्ट हितसंबंधाचे रक्षण करणारी आणि प्राचीन इतिहासात प्रभावी झालेली एक सामाजिक शक्ती आहे. या दृष्टीने आपल्याला या संस्थेच्या सर्वांगाने समीक्षण करणे आवश्यक आहे. यावर कांबळे संजय कुमार म्हणतात की, ''धार्मिक व्यवस्थेच्या शोषणातून मुक्त होण्यासाठी केलेली धडपड, धर्म चिकित्साही दोषी ठरते आणि म्हणूनच आंबेडकरांनी सांगीतलेल्या तत्त्वानुसार म्हणजे स्वातंत्र्य, समता आणि स्वायत्तता यासारख्या प्रसिद्ध मुल्यांशी स्त्रिया स्वतःचा संबंध क्वचितच जोडतांना दिसून येतात, कारण या संकल्पना साधारणतः राष्ट्राशी जोडलेल्या असतात.''[१] या त्यांच्या मताचा आपण अभ्यास केला तर असे दिसून येते की, सामान्यतः आपण ज्यावेळी स्वातंत्र्य आणि स्त्रिया याबद्दल बोलत असतो त्यावेळी नेहमीच आपण स्वातंत्र्यप्राप्तीसाठी स्त्रियांनी दिलेल्या योगदानाचा किंवा स्वातंत्र्यामुळे स्त्रियांना शैक्षणिक सामाजिक किंवा राजकीय दर्जा किती प्रमाणात मिळाला यांच्या मापदंडाचा आपण विचार करतो. हाच विचार आंबेडकरांनी देखील त्यांच्या स्त्रीवादी आंबेडकरी चळवळीमध्ये तळमळीने केलेला दिसून येतो.

Scanned with CamScanner

त्याचबरोबर या स्त्री विषयी स्वातंत्र्य लढ्याच्या कथा उलगडणाऱ्या या पटात वासाहतवादी सत्ता, राष्ट्रवादासाठीचे लढे आणि स्वातंत्र्य राष्ट्रांचा उदय ह्या तीन कालखंडाचा समावेश होतो.

वैदिक काळात भारतीय स्त्रियांचे जीवन अतिशय सुरळीत चाललेले होते. त्या काळाचा उल्लेख खरोखरच स्त्रियांसाठीचा 'सुवर्णकाळ' म्हूणन केला जातो आणि याचा पुरावा म्हणून गार्गी व लोपामुद्रा ही अपवादात्मक उदाहरणे दिली जातात. हिंदुत्ववादात काही अंतर्गत तसेच काही बाह्य (इस्लाम) घटक हे स्त्रियांचा दर्जा अधिकच खालावण्यास कारणीभूत झालेले आहेत असा दावा देखील काही विचारवंतांनी केलेला दिसून येतो. हे विधान स्त्रियांच्या बाबतीत वंशवादी आणि लिंग भेदवादी आहे. आपल्या भारतीय प्राचीन इतिहासात भीमबेटका गुंफांमधील चित्रकलेचे पुरावे मातृकेंद्री कुटुंबीय समाजाची संभाव्यता व्यक्त करतांना दिसून येते. स्त्री–पुरुषांना मुळातच समान समजणारी नवीन नीती निर्माण करणे परिवर्तनवादी चळवळीला जरुरीचे आहे. यावर काबळे संजयकुमार यांनी असे मत व्यक्त केले की, ''स्त्री अथवा पुरुष, जे एकंदर सर्व गावाच्या, प्रांतांच्या, देशाच्या व खंडाच्या संबंधाने किंवा कोणत्याही धर्मातील मताच्या संबंधाने स्त्री आणि पुरुष या उभयतांनी अथवा सर्व स्त्रियांनी, सर्व पुरुषांनी, एकमेकांना एकमेकांची कोणत्याच प्रकारची आवड निवड न करता या सर्व स्त्री–पुरुषांनी या भूगोलावर आपले एक कुटूंब समजून एकमताने, एकजुटीने ऐकमेकांशी सत्य वर्तन करुन आपणा सर्वांच्या निर्मिकास संतोष देवून आपण त्याची आवडती लेकरे होतात, त्यास सत्य वर्तन करणारे म्हणावेत. ''[२] परंतु या सदरच्या विचारास न्याय देतांना असे निदर्शनास येते की, वरील स्त्री–पुरुष समानतेच्या नियमानुसार एकंदर सर्व स्त्री – पुरुषांनी जर सत्य आचरण केले असते, तर एकंदर सर्व जगातील देवबापास, परशुरामादि शिपायांस, पोलिसास, न्यायाधिशास व तुरुंगातील शिपायास वेगळा फाटा घ्यावा लागला नसता म्हणून एकंदरीत मुख्य म्हणजे सुरवातीलाच सर्व स्त्री–पुरुषांना सर्व अधिकारांना पात्र समजले पाहिजे असे आपणास सांगता येईल. परंतु आजच्या आधुनिक जगामधील सध्याच्या समस्या आणि सद्य परिस्थितीचा अभ्यास केला तर या चळवळीतील तरुण–तरुणींना स्वत:ची अशी नीती स्वत: निर्माण करावी लागेल. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी हिंदू संहितेचा प्रस्ताव मांडतांना अशा प्रकारच्या नितीला कायद्याच्या चौकटीत आकार देण्याचा प्रयत्न केला होता परंतु तो त्यांचा प्रयत्न अयशस्वी झाल्यामुळे त्यांना हिंदू धर्माचा त्याग करुन बौध्द धर्म स्वीकारण्याचा निर्णय घेतला आहे असे दिसून येते.

Scanned with CamScanner

महिला आज घराची धुरा सांभाळून बाहेरल कामे करतांना दिसतात, म्हणून आपल्या घरातील प्रत्येक सदस्याला आपण आंबेडकरी चळवळीत सहभागी करुन घ्यायला पाहिजे असे डॉ. बाबासाहेबांनी आपल्या स्त्री विषयक चळवळीच्या सहभागाबद्दल सांगीतलेले आहे. वाघ बाबुराव यांच्या मते ''आज आपण पहातो आहे की, हिंदु धर्मात महिलांवर धार्मिक पगडा सर्व बाजूंनी देव-देवतांचे फोटो फेकून देण्याचे आदेश देताच आपल्या वाड-वडिलांनी कोणताच विचार केला नाही त्यांनी ते फोटो तावडतोब नदी-नाल्यांमध्ये फेकून दिले. त्या वेळेस आपल्या वडिलोपार्जित पिढीला ते देव काहीही करु शकले नाहीत, उलट बाबासाहेबांनी दिलेला धम्म हा आपल्या पर्यंत जशाचा तसा पोहचविण्याचे महान कार्य झालेले आहे.''[3] या लेखकाच्या मतानुसार असे स्पष्ट होते की, आपल्या भारतीय हिंदू धर्मातील चालीरितीचा आपण त्याग करुन द्यावा आणि एका गोष्टीचे मात्र आपण भान ठेवले पाहिजे की, आपली आज सामाजिक जबाबदारी वाढलेली असून कोणत्याही कार्यात आपल्या समाजातील प्रत्येक घटकाला महत्त्वाचे स्थान आपण दिले पाहिजे. कारण या समाजामध्ये अनेक प्रकारच्या वृत्तीचे लोक वास्तव करतात म्हणून महिलांनी देखील या जबाबदारीचे महत्त्व लक्षात घेऊन ती जबाबदारी पेलविण्याची ताकद किंवा शक्ती महिलांमध्ये आहे. तरीही आपल्या हिंदु धर्मातील महिला या हिंदुधर्माच्या चालीरिती, देवधर्म, सण-उत्सव, उपासतापास असे कृत्य समाजाला न जुमानता करत आहेत. या कृत्यामुळे महिलांचा विकास होणार नाही. म्हणून अशा प्रकारच्या महिलांनी ह्या सर्व गोष्टीचा त्याग केला पाहिजे व आंबेडकरी चळवळीमध्ये सहभागी झाले पाहिजे असे प्रामाणिक मत डॉ. बाबासाहेबांनी स्त्रीयाना उद्देशून सांगितलेले आहे.

आपल्या भारतीय राज्यघटनेमध्ये सुधारणा तरतुदीची मांडणी करीत असतांना डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी सुधारणावादी विधेयक हिंदूकोड बिल हे मांडले होते. त्यामुध्ये प्रमुख दोन सुधारणा होत्या त्या म्हणजे अशा की, पहिली सुधारणा ही हिंदु कायदा हा सर्व देशभर सुसूत्र करणे होय. दुसरे काम म्हणजे किंवा उद्दिष्टे म्हणजे हिंदू कायद्याच्या काही शाखांची सुधारणा घडविणे हे होय. या विषयीचे विधेयक मांडले असता नुसत्या उद्दिष्टावरची वादाचे वातावरण निर्माण झाले होते. परंतु ह्या सुधारणा करतांना आपल्या समाजासाठी खुप गरजेच्या होत्या म्हणून त्यामध्ये सुधारणा करणे महत्त्वाचे होते, कारण हिंदू धर्माच्या तत्वानुसार भारतीय महिलांवर अन्याय, अत्याचार होत होते त्यावर फडके भालचंद्र म्हणतात

की, "भारतीय हिंदू धर्माच्या कायद्यामध्ये पुरुष हा कितीही विवाह करु शकतो परंतु हिंदु महिला ही पूर्नविवाह करु शकत नाही किंवा तिला तो अधिकार नाही. या नियमाबद्दल डॉ. बाबासाहेबांनी मांडलेल्या हिंदु कोड बिलाप्रमाणे सर्व स्त्रीयांना सारखेच अधिकार मिळाले पाहिजेत म्हणून हा सर्वतोपरी विचार मान्य व्हावा यासाठीचे प्रयत्न केलेले आहेत."[४] अशा काही या सुधारणे विषयी तत्काळात खूप वादाचे वातावरण निर्माण झाले होते. परंतु डॉ. बाबासाहेबांच्या परिश्रमामुळे या स्त्रीयांना मुक्तपणे जीवन जगण्याचा अधिकार प्राप्त करुन दिलेला आहे. आपल्या देशात सनातनी वृत्तीचा प्रभाव जास्त प्रमाणात आहे. म्हणून अशा बहुसंख्य समाजाला बरोबर घेऊन जावयाचे असल्यामुळे त्यांची ही विचारसरणी आपण समजावून घ्यायला पाहिजे आणि ते करत असतांना या नव्या हिंदू कोड बिलात ज्या सुधारणा आहेत त्यांना आपल्या जुन्या धर्मशास्त्राचा आधार नाही म्हणून यामध्ये सुधारणा होणे फार गरजेचे आहे.

सध्याच्या हिंदु कायद्यामध्ये जात ही महत्त्वाची मानली जाते ती आई प्रमाणे मानली जाते. कारण हा कायदा मातृसावर्ण्य मानतो. त्यामुळे आपल्याला असे आवर्जून सांगावे लागेल की, हा मातृसवर्णाचा नियम नवीन आहे का ? आज जसा जातीचा प्रश्न येतो तसा प्राचीन काळातही येत होता डॉ. बाबासाहेबांनी जातीयता नष्ट करण्याविषयची विचार मांडतांना असे स्पष्ट केले की, सर्व सामान्य माणसाचे सुखमय जीवन किंवा त्यांचा उध्दार होण्यासाठी जात ही संस्था नष्ट व्हायला पाहिजे. तरच आपल्या देशाची दारिद्रय अवस्था संपुष्टात येईल, दुसरे गोष्ट अशी की प्रत्येक समाजाचा विकास होणे गरजेचे असल्यामुळे या समाजातील महत्त्वपूर्ण घटक म्हणजे स्त्री आहे. म्हणून स्त्रीला देखील समाजामध्ये महत्त्वाचे स्थान देऊन त्यांच्यामध्ये सहनशिलता ही पुरुषांपेक्षा जास्त असल्यामुळे कोणतीही जबाबदारी स्वकारण्यास ती परिपूर्ण असते हे आपल्या समाजाने लक्षात घ्यायला पाहिजे आणि तशी तीला वागणूक दिली तर नक्कीच आपल्या समाजाचा सर्वांगीन विाकस होऊ शकतो. त्याचबरोबर महिलांना जर स्वतंत्र्यपणे जीवन जगण्याचे स्वातंत्र्य दिले तर महिलांनी देखील त्याचा दुरुपयोग करु नये त्या महिलांनी वेळेनुसार एकत्र येऊन, सामुहिक चर्चा करावी, नवरा दारु पिऊन येत असेल, त्याला चालतांना तीस फुटाचा रस्ता कमी पडत असेल तर त्याला सामूहिक गटाने समजूत घालून, कोणताही राग मनामध्ये आणू नये कारण राग हा विचाराला नष्ट करतो. म्हणून राग नावाची वस्तू जवळ वाळगू नये, अशी समजुतीची शिकवण डॉ. बाबासाहेबांनी महिलांना ही एक दिलेली मोलाची गुरुकिल्ली होय.

Scanned with CamScanner

Centenary Year Celebrations

Gokhale Education Society's

R. N. Chandak Arts, J. D. Bytco Commerce & N. S. Chandak Science College, Nashik Road - 422 101

ISO 9001 : 2008 Certified • NAAC Reaccredited 'B' Grade

Certificate

Three Day International Conference

on

'Dr. B. R. Ambedkar and Different Dimensions to Social Change'

on

9th, 10th and 11th September, 2017

Sponsored by

ICSSR, New Delhi

This is to Certify that Asso./Asst.Prof./Dr./Mr./Mrs./Ms. वृषाली सोपान उगले

of कला व वाणिज्य महाविद्यालय, सिन्नर *has participated / presented a paper*

entitled डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे स्त्री विषयक विचार : एक अभ्यास *in*

Three Day International Conference organised by this college & sponsored by : ICSSR, New Delhi.

His/Her active participation in this conference is appreciated.

Professor Dr. S. N. Tupe	Asso. Prof. Dr. Indira V. Athawale	Asso. Prof. Dr. Manjusha M. Kulkarni	Prin. Dr. R. M. Kulkarni
Co-ordinator	Convenor	Organiser	Conference Director

Scanned with CamScanner

आंतरविद्याशाखीय बहुभाषिक शोध पत्रिका

विद्यावार्ता™

National Conference on
SPORTS & LIBRARY SCIENCE 2018

A HOLISTIC APPROACH TO ENHANCE HUMAN KNOWLEDGE, PERFORMANCE AND HEALTH THROUGH SPORTS AND LIBRARY SCIENCES

24 th FEBRUARY 2018

Organised by

Pandit Deendayal Upadhyay Education Society's

SHRI SANT SAVTA MALI GRAMIN MAHAVIDYALAYA, PHULAMBRI

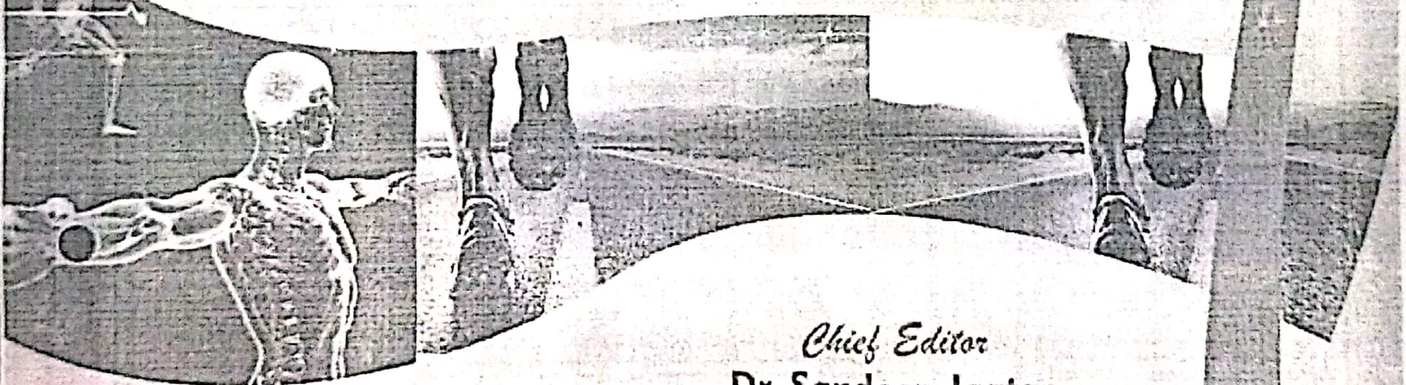

Chief Editor

Dr. Sandeep Jagtap
Convener
Dept. of Physical Education

Special Issue

ISSN - 2319 9318

Reg.No.U74120 MH2013 PTC 251205

Harshwardhan Publication Pvt.Ltd.
At.Post.Limbaganesh,Tq.Dist.Beed
Pin-431126 (Maharashtra) Cell:07588057695,09850203295
harshwardhanpubli@gmail.com, vaidyawarta@gmail.com
All Types Educational & Reference Book Publisher & Distributors

OPPO Reno5 Pro 5G · ©Saanumanu

https://mail.google.com/mail/u/0/#inbox?projector=1

Scanned with CamScanner

8/27/23, 10:20 AM IMG-20230826-WA0027.jpg

85) ROLE OF SPORTS PSYCHOLOGY FOR PERFORMANCE ENHANCEMENT ...
Dr. Shekhar Sirsath, Rohidas Gadekar, Aurangabad 363

86) YOGA FOR HEALTHY LIFE
PATIL SUNIL HANMANTRAO, Nanded, Dr. THAKUR ARJUNSINGH N., Nanded 367

87) A ROLE OF ANTHROPOMETRICAL VARIABLE FOR THE PERFORMANCE OF INTER-...
Dr. Bappasaheb Maske, Ghansavangi - Ravindra Mali, Aurangabad 370

88) A COMPARISON STUDY OF TMGFU WITH TECHNICAL TRAINING......
Dr. Govind Kadam, Namrata Sahuji, Aurangabad 374

89) EFFECTS OF STRUCTURED BACKGROUND MUSIC ON MOTOR DEVELOPMENT......
Dr. Govind Kadam, Manjushri K. Ugale, Aurangabad 381

90) USE OF TECHNOLOGY AND GADGETS IN TRAINING PHYSICAL EDUCATION.....
Dr. Govind Kadam, Sanket Nelkar, Aurangabad 386

91) YOGA FOR HEALTHY LIFE STYLE
Dr. Bhgchand Sanap, Beed 392

92) ROLE OF SPORTS PSYCHOLOGY FOR DEVELOPMENT OF SPORTS PERFORMANCE
Dr. Shankar V. Dhande, Beed 397

93) 'kkjhfjd f'k{kk ds izfr iq:"k ,oa efgyk fo|kfFkZ;ksa dh vfHko`fRr dk--- 401
MkW- larks"k HkqtcG] dtZr] & MkW- dSykl f'ko.kdj] vkSjaxkckn

94) [ksyksa esa O;DrhRo fodkl gsrw çsj.kk dk egRo
MkW- lR;ftr ixkjs] vkSjaxkckn &fouksn te/kkMs] UkkansM 406

95) [ksGkrhy usr`Ro ¼Leadership in Sports½
vHk; ns'keq[k] vkSjaxkckn & d`".kk ijHk.ks] vkSjaxkckn 409

96) ;ksxk cjkscj vkiY;k jDrnkc fu;af=r djk
nRrk=; lhrkjke yksa<s] vgenuxj 415

97) [ksG o [ksGkMwP;k fodklkr ekul'kkL=kph Hkwfedk
çk- jkejko ijljke jkBksM] vacM 419

98) dzhMk ekul'kkL=
izk- MkW- ruiqjs fOg- ,l-] Hkksdjnu &izk- MkW- fcjdk;yw ds- ,l-] tkyuk- 422

99) dcïh vkf.k [kks&[kks [ksGkaP;k iq#"k [ksGkMwaP;k fpark ;k ?kVdkpk---- 425
izk- fot; egknso iokj] lkaxksyk] lksykiqj

OPPO Reno5 Pro 5G · © Saanumanu

https://mail.google.com/mail/u/0/#inbox?projector=1

Scanned with CamScanner

EFFECTS OF STRUCTURED BACKGROUND MUSIC ON MOTOR DEVELOPMENT OF GRADE-1 CHILDREN

Manjushri K Ugale*

Abstract:

The Purpose of this Research was to study the effect of Structured Background Music Program (SBMP) on Motor Development of Grade-1 Children. For this Experimental Research, 60 children from Challenger Public School, Pune were selected using non-probability based convenience sampling technique, 30 of which formed the control group and 30 formed the experimental group. The experiment group underwent a 6 week SBMP designed by the researcher which consisted of locomotor skills based on the physical Education (PE) Framework. The control group underwent the regular PE program for the same duration and same skills but without music. The performance of the children was observed 2 times i.e. once before commencement of the SBMP and after 6 weeks using researcher designed assessment tool, where the motor skill were divided into sub-skill that were rated on a 5 point scale. Independent sample 't' test was used for comparing the change in performance of both the groups, and it was seen that calculated 't' value of Walking, Running, Hopping, Galloping and Slide side (2.525,5.010,4.688, 2.670 and 4.826) was Significant at 0.005 level of significance (p=0.014,0.001 0.001, 0.010 and 0.001) SBMP effect of all the locomotor skills except Jumping, Skipping and Leaping and their calculated 't' value (1.869, 1.141 and 1.398) was not Significant at 0.005 level of significance (p=0.067, 0.259 and 0.167) Hence it can be concluded that a SBMP has a significant effect on motor development (except jumping, skipping and leaping) of grade-1 children

---

Key words: Motor Development; Structured Background Music Program; Grade-1 Children

Scanned with CamScanner

Introduction

Movement is the most important characteristic of all the living organisms. Human being is considered to be the superior of all the living organisms. And movement is the important part of human actions. It starts taking place when the child is in mother's womb itself. Right from birth, child is learning how to control their body movements and how to interrelate with the world around them. This learning process is called motor skill development. Motor skills can be divided into three types: locomotor (e.g. Running, Hopping and Jumping), object control (e.g. Throwing, catching, Kicking), and Stability and Balance. According to Piaget From the first days of life, children begin using their bodies to learn about the world around them. He said that sensory and motor experiences are the basis for all intellectual functioning for approximately the first 2 years of life. Motor development is known to be an important dimension of child development According to Crawford & Wilson The years from 2 to 6 are considered the "golden years" of motor development During this period, most children gain a basic range of manipulative and locomotor skills, develop goal-directed motor behaviors, and learn to put together two or three movement sequences to achieve specific end goals The early years of motor development set the foundation for neuromuscular coordination that will be used by the individual throughout life to deal with a multitude of mental, social, emotional, and recreational dimensions of living. According to Longfellow Music is the universal language of mankind since the beginning of time, music has helped people remember stories. Recent research in neuropsychology suggests new ways music can enhance learning. Music wires the brain for higher thinking and reading skills, improves verbal memory and spatial temporal reasoning skills. Some theories of language development suggest that humans learned to dance and sing before we could talk, and that music was actually the first human language

Research Objectives

The purpose of this study was The Effects of Structured Music Program on grade-1 Children. This study aimed:

1. To prepare the 6 Weeks Structured Background Music Program for the grade-1 children.
2. To prepare the assessment sheet for evaluating motor development of children.

Scanned with CamScanner

3. To conduct a pre-test.
4. To implement the 6 Weeks Structured Background Music Program for the children aged 6 year.
5. To conduct a post-test.
6. To compare the effect of 6 Weeks Structured Background Music Program on the motor development of children aged 6 year.

Hypothesis of the research

H_1:-There will be significant effect of Structured Background Music Program on Walking, Running, Jumping, Skipping, Leaping, Galloping, Hopping and Side-Shuffle of grade-1 children.

H_0:-There will be no significant effect of Structured Background Music Program on Walking, Running, Jumping, Skipping, Leaping, Galloping, Hopping and Side-Shuffle of grade-1 children.

Research method

For this research the researcher used experimental method. Treatment was given by using Structured Physical Education Background Music Program on the motor development of children by comparing the pre-test and post-test results. This study used Pre-experimental design, in that pre-test - post-test non- equivalent group design. This design is often used in classroom experiments when experimental and control groups are approximately similar.

X O1 ⟶ ⟶ O3

C O2 ⟶ ⟶ O4

O1 and O3 were the pre test and post test of the Experimental group respectively.

O2 and O4 were pre test and post test of the control group respectively.

X- Treatment

C- Control group

Scanned with CamScanner

Variables of the study

- **Independent variables** of this study are 6 weeks Structured Background Music program
- **Dependent variables** of this study are Motor Development in respect of Loco motor skills.
- **Intervening variables** of this study are **interest, response, truthfulness**
- **Extraneous variables** of this study are socio-economical status.

Population

The population for the study was all the gread-1 students of the Challenger Public School (CBSE Board), Pimple- Saudagar, Pune.

Sample of the study

For the current study Non-probability method in which purposive sampling technique was used. Researcher has selected 60 students of Challenger Public School, Pune were selected as the sample for this study which 30 student formed the experimental group and 30 students formed the control group.

Procedure

1. Consent of school and parents to go ahead with the study.
2. Tool development procedure.
3. To develop SBMP conduct.
4. Administering the Pre-Test and authentication of the score.
5. Captured locomotor movement by the camera
6. Designing and implementing the programmed.
7. Administering the Post-Test and authentication of the score.
8. Statistical analysis and interpretation of the data.

Scanned with CamScanner

Table 1

Independent Samples Test: Change in Walking Score

	Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means			
	F	Sig.	t	Df	Sig (2-tailed)	Mean Difference
Equal variances assumed	0.365	0.548	-2.525	58	0.014	-2.73333
Equal variances not assumed			-2.525	57.351	0.014	-2.73333
Independent Samples Test: Change in Running Score						
Equal variances assumed	1.022	0.316	5.010	58	0.001	8.93333
Equal variances not assumed			5.010	57.303	0.001	8.93333
Independent Samples Test: Change in Jumping Score						
Equal variances assumed	0.347	0.558	1.869	58	0.067	-2.76667
Equal variances not assumed			1.869	57.831	0.067	1.48046
Independent Samples Test: Change in Hopping Score						
Equal variances assumed	0.084	0.772	4.688	58	0.001	4.33333
Equal variances not assumed			4.688	56.363	0.001	4.33333
Independent Samples Test: Change in Skipping Score						
Equal variances assumed	0.827	0.367	1.141	58	0.259	1.03333
Equal variances not assumed			1.141	57.183	0.259	1.03333
Independent Samples Test: Change in Galloping Score						
Equal variances assumed	0.007	0.933	2.670	58	0.010	3.43333
Equal variances not assumed			2.670	57.884	0.010	3.43333

Scanned with CamScanner

Independent Samples Test: Change in Leaping Score

Equal variances assumed	0.036	0.851	1.398	58	0.167	.93333
Equal variances not assumed			1.398	57.969	0.167	.93333

Independent Samples Test: Change in Slide side Score

Equal variances assumed	0.050	0.823	4.826	58	0.001	4.10000
Equal variances not assumed			4.826	57.906	0.001	4.10000

Result

In this study 30 students have participated in control group and 30 students have participated in experimental group. Change in Walking Performance mean of the experimental group is 12.46 and control group is 9.73. Change in Walking mean of the control group is smaller than experimental group. For finding the difference between these two means independent sample t test was used. In that Levene's score is used which shows that equal variances are not assumed. Where t score is 2.525 which is statistically significant at 0.05 level. It means change in experimental group was statistically significant.

t value for Running, Hopping, Galloping & Slide Side was significant at 0.05 level. It shows that experimental group was superior than control group in effects of Background music on motor development. t value for Jumping, Skipping & Leaping is not significant at 0.05 level. It was found to be significant at 0.06, 0.25 & 0.16 level.

For the Skill analysis change in mean of experimental group was greater than control group.

Discussion

The results of this research can help both preschool educators and preschool music educators coordinate effective music and movement activities that have a positive effect on their students' motor development. In overall movement Walking, Running, Hopping, Galloping and Side Slide performance Research hypothesis is accepted and Jumping, Skipping and Leaping Research hypothesis is rejected. Basmen Studied in (1967). On rhythmic addition & found that the elementary school children who were using musical instrument had shown greater

Scanned with CamScanner

improvement in their performance of their fundamental motor skill than the children who were not using Musical instrument.

Conclusion

1. The background music helps raise the students learning skill.
2. The results suggest that background music in the P.E. class has a positive effect not just for the individual, but for the class as a whole.
3. The background music helps raise the students Interest about P.E., motivation to learn, stay on-task and produce positive behaviors and attention.

Recommendations

1. The effects of fast- and slow-tempo music on motor development
2. The program should have more skills non locomotor skills, manipulative skills, space awareness and social awareness
3. The Background Music effects on children's Attention and engagement.
4. The idea that background music is very effective for the student to stay on-task, increase their motivation to learn, and have positive behavior
5. The power of music: Its impact on the intellectual, social and personal development of children

Scanned with CamScanner

References

Anderson, S., Henke, J., McLaughlin, M., Ripp, M., & Tuffs, P. (2000). Using background music to enhance memory and improve learning. Clearinghouse, 1- 30. Retrieved October 6, 2006, from ERIC database (ERIC Item: ED437663).

Beisman, G. (1967) Effect of rhythmic accompaniment upon learning of fundamental motor skills, Research Quarterly, 38, 172-6.

Corhan, C. M., & Gounard, B. R. (1976). Types of music, schedules of background stimulation, and visual vigilance performance. Perceptual and Motor Skills. 42. 662.

Davidson, J.W. & Good, J.M.M. (2002) 'Social and musical co-ordination between members of a string quartet: an exploratory study'. Psychology of Music, 30, 186-201.

Hayes, A. (1994). *Normal and impaired motor development: theory into practice*. London: Chapman& Hall Publishers.

International Quarterly of Sport Science (2009) The effects of fast- and slow-tempo music on recreational basketball training, Budapest, Hungary.

Kahn, A.P. (1998) 'Healthy aging: A study of self-perceptions of well-being'. Dissertation abstracts International, 58, 4740B. (UMI No. AAT98-10054)

Marshall, A.T. (1978) An analysis of music curricula an its relationship to the self image of urban black middle school age children: Dissertation Abstracts International, A 38, 6594A-5A

Piaget, J. (1963). *The origins of intelligence in children.* New York: Norton.

Schlaug, G. Norton, A., Overy, K., and Winner, E. (2005) Effects of music training on the child's brain and cognitive development, Annals New York Academy of Science, 1060, 219-230.

Williams, H. (1983). *Perceptual and motor development in young children.* Englewood Cliffs, NJ:Prentice-Hall.

Scanned with CamScanner

YEAR

2019-20

Impact Factor – 6.625

ISSN – 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S

RESEARCH JOURNEY

Multidisciplinary International E-Research Journal

PEER REFREED & INDEXED JOURNAL

January-2020 Special Issue – 213

जागतिकीकरणाचा भाषा व साहित्यावरील प्रभाव
वैश्वीकरण का हिंदी भाषा और साहित्यपर प्रभाव
Impact of Globalization on Language & Literature

अतिथी संपादक :
डॉ. बाबासाहेब देशमुख
प्राचार्य,
ॲड. एम. एन. देशमुख महाविद्यालय, राजूर
ता. अकोले, जि. अहमदनगर

कार्यकारी संपादक :
डॉ. द. के. गंधारे

संपादन सहाय्य :
डॉ. बी. टी. शेणकर
प्रा. बी. आर. होले
डॉ.आर.डी.ननावरे
प्रा.बी.के.थोरात
प्रा.ए.डी.सातपुते
प्रा.बी.एस. कुमुडे

मुख्य संपादक : डॉ. धनराज धनगर

This Journal is indexed in :
- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmos Impact Factor (CIF)
- Global Impact Factor (GIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)

For Details Visit To : www.researchjourney.net

SWATIDHAN PUBLICATIONS

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION

Scanned with CamScanner

Impact Factor – 6.625 ISSN – 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S

RESEARCH JOURNEY

Multidisciplinary International E-Research Journal

PEER REFREED & INDEXED JOURNAL

January-2020 Special Issue – 213

जागतिकीकरणाचा भाषा व साहित्यावरील प्रभाव
वैश्वीकरण का हिंदी भाषा और साहित्यपर प्रभाव
Impact of Globalization on Language & Literature

अतिथी संपादक :
डॉ. बाबासाहेब देशमुख
प्राचार्य,
ॲड. एम. एन. देशमुख महाविद्यालय, राजूर
ता. अकोले, जि. अहमदनगर

कार्यकारी संपादक :
डॉ. द. के. गंधारे

संपादन सहाय्य :
डॉ. बी. टी. शेणकर
डॉ.आर.डी.ननावरे
प्रा.ए.डी.सातपुते
प्रा. बी. आर. होले
प्रा.बी.के.थोरात
प्रा.जी.एस.कुसमुडे

मुख्य संपादक : डॉ. धनराज धनगर

या अंकाचे सर्व अधिकार प्रकाशकांनी राखून ठेवलेले आहेत. प्रकाशकांच्या पूर्वपरवानगीशिवाय या अंकातील लेखांचे पुनर्प्रकाशन करता येणार नाही. या अंकात व्यक्त झालेली मते व विचार हे त्या लेखाच्या लेखकांचे वैयक्तिक विचार आहेत त्याच्याशी संपादक किंवा प्रकाशक सहमत असतीलच असे नाही. लेखांच्या मूळ मालकी हक्कासंदार्भातील संपूर्ण जबाबदारी लेखाच्या लेखकांची असेल.

– मुख्य संपादक, रिसर्च जर्नी

SWATIDHAN INTERNATIONAL PUBLICATIONS

For Details Visit To : www.researchjourney.net

© All rights reserved with the authors & publisher

Price : Rs. 800/-

Scanned with CamScanner

'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal
Impact Factor - (SJIF) – 6.625,
Special Issue 213 : Impact of Globalization on Language & Literature
Peer Reviewed Journal
ISSN : 2348-7143
January-2020

अनुक्रमणिका

अ.क्र.	शीर्षक	लेखक / लेखिका	पृष्ठ क्र.
1	जागतिकीकरण आणि मराठी साहित्य	डॉ. भास्कर शेळके	07
2	जागतिकीकरण आणि कोकणातील कुणबी आणि कोळी बोली भाषा	डॉ. अनिल उबाळे	11
3	जागतिकीकरणाचा मराठी भाषा व साहित्यावरील प्रभाव	डॉ. द. के. गंधारे	16
4	'राब' कथासंग्रहातील 'आवणी'कथेतून दिसणारा जागतिकीकरणाचा प्रभाव	प्रा.यशवंत भांडकोळी	20
5	जागतिकीकरण आणि मराठी कादंबरी	कु. स्वयंपूर्णा गायकवाड	24
6	जागतिकीकरणाचे स्त्रीवादी साहित्यावर झालेले परिणाम	प्रा. राजू शनवार	27
7	जागतिकीकरणाचा प्रमाण भाषा व बोली व भाषेवरील प्रभाव	सचिन कोतकर व डॉ. संजय नगरकर	30
8	जागतिकीकरण आणि मराठी कविता	डॉ. रंजना कदम	34
9	जागतिकीकरणाचा महाराष्ट्रातील आदिवासींच्या संस्कृतीवर झालेला परिणाम	प्रा. राधाकिसन मुठे	40
10	जागतिकीकरण आणि मराठी कविता	मंगेश जोर्वेकर	44
11	जागतिकीकरण : मराठी भाषा आणि संस्कृती	प्रा. मल्हारी पवार	48
12	मराठी कवितेतून घडणारे जागतिकीकरणाचे दर्शन	प्रा. लक्ष्मण कोठावळे	53
13	जागतिकीकरण आणि लोकसाहित्य	डॉ. वर्षा कीर्तने	58
14	जागतिकीकरणाचा कीर्तनसंस्थेवर पडलेला प्रभाव	डॉ. दत्तात्रय डुंबरे व डॉ. सर्जेराव जिगे	63
15	जागतिकीकरण आणि अनुवाद कौशल्य	डॉ. रावसाहेब ननावरे	70
16	जागतिकीकरण व प्रादेशिक साहित्य	डॉ. सुवर्णा जाधव	74
17	जागतिकीकरण व नव्वदोत्तरी ग्रामीण कादंबरी	डॉ. योगिता रांधावणे	77
18	जागतिकीकरण आणि मराठी बोलीभाषा	डॉ. कुंडलिक पारधी	79
19	जागतिकीकरण आणि लोकसाहित्य	डॉ. निवृत्ती मिसाळ	83
20	आदिवासी कवितेत जागतिकीकरणाचे चित्रण	प्रा.चिंतामण धिंदळे व डॉ. तुकाराम रोंगटे	85
21	जागतिकीकरण आणि मराठी कादंबरी	डॉ. अशोक भवर	92
22	जागतिकीकरण आणि मराठी कविता	शुभांगी बारवकर	97
23	जागतिकीकरण आणि मराठी कथा	प्रा. श्रीकांत आल्हाट	100
24	जागतिकीकरण व नव्वदोत्तर ग्रामीण कथा	विकास मांडवडे	104
25	जागतिकीकरणाचा 'वावटळ' ग्रामीण कवितासंग्रहावरील प्रभाव	डॉ. के. आर. पिसाळ	108
26	जागतिकीकरणाचा मराठी साहित्यावरील प्रभाव	डॉ. अनिल गर्जे	112
27	जागतिकीकरण आणि मराठी कविता	डॉ. कल्पना गावडे	117
28	जागतिकीकरणाचा मराठी भाषा व साहित्यावरील प्रभाव	श्री. निलेश वाकचौरे व डॉ. रावसाहेब ननावरे	122
29	जागतिकीकरण आणि मराठी कथा	डॉ. जी. के. वडितके	126
30	जागतिकीकरण मराठी भाषा व साहित्य	श्रीमती सारिका कर्पे	129
31	जागतिकीकरण आणि लोकसाहित्य	डॉ. एम. एम. बागुल	133
32	जागतिकीकरण आणि मराठी साहित्य यांचा बोलीभाषेवरील प्रभाव	अजितकुमार पाटील	140
33	जागतिकीकरण आणि 'लॅन्डमाफिया' आणि 'सत्याग्रह या कादंबऱ्या	मनीषा सुपेकर व डॉ. रावसाहेब ननावरे	146
34	जागतिकीकरणाचा प्रमाण व बोली भाषेवरील प्रभाव	डॉ. सुनील घनकुटे	150

Scanned with CamScanner

35	कल्पना दुधाळ यांच्या कवितेतील जागतिकीकरणाचे चित्रण	डॉ. सौ. मंगल बोंगरे	151
36	जागतिकीकरण आणि मराठी कविता	डॉ. संजय वरकडे	155
37	प्रतिबद्ध या कादंबरीमधील जीवन संघर्ष	डॉ. बाबासाहेब नाईक	161
38	जागतिकीकरण आणि मराठी भाषा	डॉ. निलेश घरात	164
39	जागतिकीकरण आणि आधुनिक मराठी साहित्य परंपरा	प्रा. निलेश नांदे	168
40	जागतिकीकरण व ग्रामीण कविता	डॉ. कार्तिकी नांगरे	171
41	कवी मधुकर जाधव यांच्या कवितेवरील जागतिकीकरणाचा प्रभाव	मंगल सांगळे व डॉ. रायसाहेब ननावरे	176
42	जागतिकीकरण आणि मराठी जैन साहित्य	डॉ.जगदीश खावटे	181
43	वैश्वीकरण का हिंदी भाषा पर प्रभाव	डॉ. ऐनूर शब्बीर शेख	184
44	वैश्वीकरण के संदर्भ में मन्नू भंडारी की कहानियों में अभिव्यक्त स्त्री विमर्श	प्रा. पी. वी. सावंत	190
45	वैश्वीकरण और हिंदी मीडिया	डॉ. संजय मद्देर	194
46	विश्व पटल पर हिंदी की स्थिति	प्रा. ललिता घोडके	197
47	वैश्वीकरण का हिंदी भाषा पर प्रभाव	डॉ. शरद कोलते	200
48	वैश्वीकरण के परिप्रेक्ष्य में हिंदी काव्य	प्रा. ज्ञानेश्वर वगनर	202
49	वैश्वीकरण का हिन्दी सिनेमा पर प्रभाव	डॉ. भरत शेणकर	205
50	वैश्वीकरण का हिंदी भाषा पर प्रभाव	प्रा. स्वाती चव्हाण	209
51	वैश्वीकरण और हिंदी प्रिंट मीडिया	डॉ. दीपाश्री गडाख	212
52	वैश्वीकरण और भक्ति आंदोलन प्रवर्तन (विशेष संदर्भ महाराष्ट्र का वारकरी संप्रदाय)	डॉ. योगेश दाणे	215
53	वैश्वीकरण और हिंदी मीडिया	प्रा. गणेश गमाले	222
54	वैश्वीकरण और प्रवासी भारतीय हिंदी साहित्य	प्रा. जनार्दन वाघ	228
55	भूमण्डलीकरण के परिप्रेक्ष में हिंदी की स्थिति	डॉ. दत्तात्रय टिळेकर	233
56	वैश्वीकरण और हिन्दी गद्य साहित्य (विष्णु प्रभाकर के 'कोई तो'उपन्यास के संदर्भ में)	डॉ. रीना सुराड़कर	236
57	वैश्वीकरण और हिंदी साहित्य	डॉ. साहेबराव गायकवाड	238
58	वैश्वीकरण और हिन्दी मीडिया	रूपाली लुटे	242
59	भूमण्डलीकरण और भारतीय संस्कृति	प्रा. मिनेश सातपुते	245
60	वैश्वीकरण से प्रभावित हिंदी भाषा के सकारात्मक व नकारात्मक पहलू	रेवनसिद्ध चव्हाण	248
61	वैश्वीकरण और हिंदी गद्य साहित्य	डॉ. गुलाबराव मंडलिक	250
62	वैश्वीकरण और हिंदी भाषा	डॉ. अनिता वेताळ-अंत्रे	253
63	वैश्वीकरण से प्रभावित भारतीय युवा वर्ग (उपन्यास 'दौड' के विशेष संदर्भ में)	प्रा.बबन थोरात	256
64	वैश्वीकरण और हिन्दी कविता	प्रा. गणेश खेमनर	260
65	'एक ब्रेक के बाद'उपन्यास में निरूपित वैश्वीकरण	डॉ.मंजूर सैय्यद,श्री पोपट बिरारी	262
66	Impact of Globalization on Modern Indian Fiction	Dr. S. D. Gaikwad & Shailaja Kuchekar	266
67	Impact of Globalization on English Language	Prof. Ganesh Kusmude	268
68	Impact of Globalization on English Language	Prof. Somnath Avhad	271
69	Globalization and Its Impact on Culture	Narendra Gawali	274
70	Impact of Globalization on English Literature: Focusing on Significance of Translations from Marathi to English in Gender Studies	Swapnali Korhale-Pawar	279

'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal
Impact Factor - (SJIF) - 6.625,
Special Issue 213 : Impact of Globalization on Language & Literature
Peer Reviewed Journal
ISSN : 2348-7143
January-2020

कवी मधुकर जाधव यांच्या कवितेवरील जागतिकीकरणाचा प्रभाव

मंगल कचरू सांगळे
संशोधन केंद्र – संगमनेर महाविद्यालय, संगमनेर
ता. संगमनेर, जि. अहमदनगर
संशोधन मार्गदर्शक – डॉ. रावसाहेब दशरथ ननावरे
भ्रमणध्वनी- ८२०८२२७३५२
ई-मेल- sangalem704@gmail.com

प्रस्तावना :

जागतिकीकरण हा विसाव्या शतकाच्या अखेरीचा शब्द आणि एकविसाव्या शतकाच्या प्रारंभीचा शब्द झाला आहे. जागतिकीकरण म्हणजे जगाच्या आर्थिक उत्क्रांतीची परमावधी असे मानले जाऊ लागले आहे. काही वर्षांपूर्वी अमेरिकन विचारवंत श्री. फ्रान्सिस फुकूयामा यांनी 'इतिहासाची अखेर' या आपल्या ग्रंथात असा विचार मांडला आहे की, लोकशाही ही राजकीय प्रणाली व भांडवलशाही ही आर्थिक प्रणाली या मानवी इतिहासाची अखेर असे मानावे लागेल. कारण या सर्वोत्कृष्ट प्रणाली आहेत.

जागतिकीकरणामुळे झालेली उलथा-पालथ साहित्यिकांनी लेखणीतून समोर आणण्याचा प्रयत्न केलेला आहे. आर्थिक, सामाजिक, राजकीय, कृषी आणि औद्योगिक अशा सर्वच क्षेत्रांतून भयंकर बदलांचे वारे वाहू लागले आणि याचा फटका सर्वसामान्य माणसाला जास्त बसला. याचं जागतिकीकरणामुळे स्वयंपूर्ण खेडी, गावगाडा यात कमालीचे बदल झालेले जाणवतात.

- **जागतिकीकरणाचे स्वरूप व संकल्पना**

"जगभरच्या साहित्यात जागतिकीकरण ठळकपणे दिसते आहे. भारताच्या बाबतीत पश्चिम बंगाल, केरळ, बिहार आदी ठिकाणच्या साहित्यातही ते दिसू लागले आहे." १

भारतात जागतिकीकरणाच्या प्रक्रियेला प्रारंभ होतो तो स्वर्गीय राजीव गांधी यांच्या काळापासून. त्यापूर्वी स्व. इंदिरा गांधींच्या काळात भारतात दूरदर्शन आले आणि सर्वसामान्य माणसाला घरबसल्या बाहेरच्या जगाची ओळख दृश्य स्वरुपात होऊ लागली. कृष्णधवल दूरदर्शन संच रंगीत स्वरुपात अवतरला. tower ची उंची आणि क्षमता वाढू लागली. तसतसे दूरदर्शन घराघरात पोहोचले इथूनच जागतिकीकरणाचा पहिला अध्याय सुरु झाला असे म्हणायला हरकत नाही.

"जगाच्या पाठीवर उठलेले जागतिकीकरण, उदारीकरण आणि खाजगीकरणाच्या त्सुनामी वावटळीचे स्वागत आम्ही आम्ही खुबीने असंतोषाने स्वीकारले आहे, असे म्हणणे गैर ठरणार नाही. याचा खरा तडाखा शेतकरी, शेतीच्या खालील आणि मध्यमवर्गीय सामान्य जीवन जगणाऱ्यांना बसलेला आहे."२

जागतिकीकरणाचा तडाखा केवळ एकाच क्षेत्राला न बसता त्यात सर्वच क्षेत्रे भरडली गेली. समाजातील अंतिम घटक तर भयंकर पद्धतीने चिरडला गेला. समाजात आर्थिक विषमता हळूहळू खोलवर रुजत गेली. गरीब आणखी गरीब तर श्रीमंत आणखी श्रीमंतीकडे झुकलेला दिसत आहे.

शास्त्र आणि तंत्रज्ञान क्षेत्रात गेल्या पन्नास वर्षांत जे बदल झाले, व्यापाराला अनुषंगिक साधनांचा जो विकास झाला त्याची फलश्रुती म्हणजे जागतिकीकरण होय.

विविध राष्ट्रांचे परावलंबित्व हा सुद्धा जागतिकीकरणाला चालना देणारा एक घटक आहे. व्यवसायांचे, व्यापाराचे जागतिकीकरण ही विसाव्या शतकातल्या अखेरच्या दशकातील महत्त्वाची देणगी आहे.

उत्तम कांबळे या प्रक्रियेसंदर्भात म्हणतात, "भांडवलाचा आणि ओघाने खासगी क्षेत्राचा विकास होण्यासाठी सरकारने आपले कायदे, आपले अधिकार आणि स्वतःलाच संकोच करणे म्हणजे जागतिकीकरण."३ प्रा. वसंत आबाजी डहाके यांच्या मते – "जागतिकीकरण ही भिन्नभिन्न आर्थिक, राजकीय आणि सांस्कृतिक प्रवाहांना सामावून घेणारी संज्ञा आहे. जागतिकीकरण ही अवस्था आहे आणि सिद्धांतही आहे. परंतु, वर्तमानकाळात जागतिकीकरण या शब्दाचे अर्थ म्हणून आर्थिक उदारमतवाद, मुक्त बाजारपेठा, पाश्चिमात्यिकरण किंवा अमेरिकीकरण, इंटरनेट क्रांती, एकात्मता हे प्रतिशब्द वापरले जातात. जागतिकीकरणाची ही अवस्था एक संपूर्ण अवस्था आहे."४

जागतिकीकरणाबाबत 'विकिपीडिया' शब्दकोशात म्हटले आहे की, "ही एक अशी प्रक्रिया आहे की, जगभरातील लोक एका समाजात एकत्र येतात, एकत्र काम करतात, राहतात वगैरे. सर्व प्रकारच्या प्रवाहांचे एकत्रीकरण म्हणजे जागतिकीकरण होय." ५

जागतिकीकरणाचे स्वरूप हे व्यक्तीगणिक बदलणारे आहे त्यामुळे या प्रक्रियेच्या असंख्य व्याख्या आहेत.

जागतिकीकरण या संकल्पनेत पुढील गोष्टींचा समावेश होतो :

1. "जागतिक स्तरावर, पातळीवर विचार करून व्यवसायाच्या, व्यापाराच्या विस्तार योजना आखणे.
2. नवीन व्यापक दृष्टीकोन विकसित करणे. व्यापाराचा फक्त स्थानिक पातळीवर अथवा आंतरराष्ट्रीय पातळीवर विचार न करणे.
3. एकूण जागतिक पातळीवर विचार करून ग्राहकाच्या अपेक्षा, उत्पादनाचे नियोजन करणे, उत्पादनाचा विकास करणे.
4. विविध उत्पादन घटकांची उपलब्धता यासंदर्भात स्थानिक पातळीवर विचार न करता जगाच्या विविध भागांतून ते कसे, किती उपलब्ध होते याचा विचार करणे."६

जागतिकीकरण ही एक विस्तृत व व्यापक संकल्पना आहे. आर्थिक, सामाजिक वं सांस्कृतिक आदान-प्रदान करण्याच्या उद्देशाने ही संकल्पना खऱ्या अर्थाने वैश्विक पातळीवर विकसित झाली असे म्हणता येईल. 'वसुधैव कुटुंबकम्' ही भावना यातून जोपासण्याचा प्रयत्न करण्यात आलेला आहे.

जागतिकीकरणाचा मराठी कवितेवरील प्रभाव :

" नव्वदनंतरच्या कवितेत सामाजिक, आर्थिक, राजकीय वं सांस्कृतिक स्थित्यंतराचे आणि समाजाच्या मूल्यसरणीचे प्रतिविंब उमटले आहे. नव्वदोत्तर आंबेडकरी कवितेत मध्यमक्रांती, जागतिकीकरण, खासगीकरण, उदारीकरण आणि मूल्यबदलाचे जे प्रतिबिंब उमटले त्या प्रतीबिम्बावरून नव्वदोत्तर आंबेडकरी कवितेचे वेगळेपण निश्चित करता येते.

नव्वदनंतरच्या कवितेमध्ये प्रेरणा, जाणीवा, संवेदना, प्रतिमा, संकल्पना, शीर्षके, मूल्यविशेष यांसारख्या गोष्टी ठळकपणे बदलल्या, या बदलास कारणीभूत ठरले जागतिकीकरण. म्हणू जागतिकीकरणाच्या परिणामांचे प्रतिबिंब नव्वदोत्तर आंबेडकरी कवितेने प्रामुख्याने अधोरेखित केले."७

साधारण जुलै १९९१ पासून जागतिकीकरण आणि खुले आर्थिक धोरण आपल्या देशात प्रथमता आले. खुली बाजारपेठा आणि आपला माल इतर देशांना भारतीय बाजार पेठेत विक्री करण्याची संधी ह्या व्यवस्थेला पहिल्यांदा मिळाली. याची पाळेमुळे डंकेल प्रस्ताव आणि जागतिक व्यापार संघटना यात रुजलेली दिसतात.

'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal
Impact Factor - (SJIF) – 6.625,
Special Issue 213 : Impact of Globalization on Language & Literature
Peer Reviewed Journal
ISSN : 2348-7143
January-2020

भारत हा विकसनशील देश असल्याने ह्याची बाजारपेठ इथे मिळेल या आशेवर खा ऊ जा धोरण इथल्या व्यवस्थेने स्वीकारले. जागतिकीकरणामुळे सर्वच क्षेत्रांचा चेहरा मोहरा बदलून गेला. त्यात विशेष पडसाद उमटले ते राजकीय, सामाजिक आर्थिक आणि सांस्कृतिक साहित्यिक क्षेत्रात. आणि त्यातही देशात झालेल्या आकस्मिक बदलाचा प्रभाव साहित्यिक आणि सामाजिक क्षेत्रावर जास्त प्रमाणात दिसून येतोय. त्याची नोंद इथल्या साहित्यिकांनी विशेष म्हणजे कवींनी जास्त प्रमाणात घेतल्याचे दिसून येते. याचा प्रभाव इथल्या सामाजिक जीवनावर झाल्याने कवींनी आपली भडास आपल्या काव्याच्या माध्यमातून काढण्याचा प्रयत्न केला. जागतिकीकरणा पूर्वीच्या कविता आणि जागतिकीकरणानंतरच्या कविता यामध्ये मोठ्या प्रमाणात तफावत आढळते. कवितेतील प्रतिमा , विशिष्ट शब्द रचना, कवितेचा आशय, संवेदना, शीर्षके, यांत ठळकपणे बदल जाणवतो. हा परिणाम जागतिकीकरणाच म्हणावा लागेल. मराठी कवितेत याची विशेष नोंद आंबेडकरी साहित्यातील कविता आणि कादंबरीत घेतली गेली आहे.

जागतिकीकरणामुळे समाजात मोठ्या प्रमाणात उलथापालथ झाली. यामध्ये सर्वसामान्य गरीब यात जास्त भरडला गेला. परंतु जागतिकीकरणामुळे प्रत्येक माणसाच्या विकासाचा आभासी आलेख दाखविला जातोय. असे अनेक कवींना वाटू लागले. अचानक आलेल्या या नवीन संस्कृतीमुळे समाजातील अनेक नैतिक बाबींवर कसा विपरीत परिणाम होत आहे हे अनेक कवींनी आपल्या कवितांमधून यथार्थपणे मांडण्याचा प्रयत्न केलेला दिसून येतो.

RESEARCH JOURNEY

कवी अरुण काळे असं म्हणतात,
"ही सनातन मोड्स ऑपरेंडी
ही उपेक्षा, ही अवहेलना
ही पाताळयंत्रे ,ही खुन्नस
हे वैचारिक चळवळीचे कबरस्तान
हे जागतिकीकरण" ८

जागतिकीकरणाच्या परिणामांचा वेध कवी अरुण काळे यांच्यासोबत कवी मोतीराम कटारे, महेंद्र भवरे, अविनाश गायकवाड, लोकनाथ यशवंत, उत्तम कांबळे, केतन पिंपळापुरे , प्रज्ञा लोखंडे, रोहन नागदिवे, महेंद्र गायकवाड यांनी आपल्या कवितांमधून घेतलेला आहे.

कवी मधुकर जाधव यांच्या कवितेवरील जागतिकीकरणाचा प्रभाव :

कवी मधुकर जाधव यांच्या साहित्याचा आलेख तपासताना त्यांच्या साहित्याचा प्रवास सामाजिक गीते, कविता, कथा, कादंबरी, वैचारिक लेखन आणि स्फुटलेखन असा आहे. मधुकर जाधव यांची कविता समजावून घेताना लोककवी वामनदादा कर्डक हे सिन्नरच्याच मातीतले. त्यांच्या सोबत मधुकर जाधव आणि अनेक समकालीन भिमशाहीर होते. संदर्भ इथे लक्षात घ्यावा लागतो. जागतिकीकरणामुळे देशात जो ग्लोबल

Scanned with CamScanner

गोंधळ निर्माण झाला त्याची झळ त्यांचे गुरुमाग मिळण्या जास्त प्रमाणात बसली आहे. त्यामुळे त्यांच्या साहित्यात जागतिकीकरणाच्या प्रभावाचे वास्तव चित्रण आलेले दिसते.

त्यांचे पहिले दोन काव्यसंग्रह 'अस्तित्वाच्या वाटा' आणि अंधार यात्रीचे उत्खनन यामध्ये समाजातील विषमता , गरिबी, दुःख , दारिद्र्य , दैन्य, वेदना, विद्रोह याचे वास्तव चितारताना दिसतात. परंतु नंतर आलेले दोन काव्यसंग्रह 'ग्लोबल बाराखडी' आणि , महासत्तेचा तळठाव शोधताना' ह्यामधील कविता प्रामुख्याने जागतिकीकरणाच्या वास्तव आणि तळागाळातील घटकावर झालेल्या परिणामांचा आलेख रेखाटताना दिसतो.

"मोठ्या कंपन्या आल्या
काही थांबल्या काही फायदा करून पळाल्या
स्थानिकाला ना काम ना रोजगार
गेली जमीन भूमिहीन शेपटापासून गार
नापीक जमीन सेझच्या जाळ्यात
पिकणारी तोंड्यात गुंतवणुकीच्या कोठ्यात
कुणीही यावं लावावं पैका करावा धंदा
माणूस इथून तिथून केलाय परागंदा" ९

जागतिकीकरणाने एक प्रकारे सामाजिक भूकंपच करून इथला भूमिपुत्र आणि भूमी आपल्या ताब्यात घेऊन एक प्रकारची नवी गुलामी लादण्याचा प्रयत्न केला गेला आहे. असेच कवीला सांगावयाचे आहे. जागतीकरणामुळे ज्या नवीन कंपन्याचे जाळे इथे विणले जात आहे. त्याचा आर्थिक फायदा इथल्या भांडवलदारांना कसा मिळतो. हेच कवीला सूचित करावयाचे आहे.

"पैशाच्या पुरातून
भांडवलदाराचे विकेंद्रीकरण
खेड्यातून थाटतयं
रिसोर्ट मॉल न्यू सिटी
नवा ऑक्सिजन मिळविण्यासाठी
प्रत्येकजण झालाय ब्रोकर
जमीन जुमल्याची खरेदी विक्री
वसलाय विकून स्व:तला" १०

पैशाच्या जोरावर इथे भांडवलदार येऊन इथली जमीन स्वस्तात खरेदी करून हॉटेल चालू करून इथल्या जंगलावर ताबा मिळवून सिमेंटची जंगले थाटत आहेत. इथला मुक्त वारा, पाणी बाटलीत भरून इथेच विक्री करण्याचे धोरण सर्रास राबविले गेले आहे. हे वास्तव चित्र त्यांच्या कवितेतून येताना दिसते.

*"राष्ट्रीयीकरणाच्या कुरणात चरून मोकळे
गोळा समस्त ब्लॅकमनी घुसलाय
ग्लोब्रोलायझेशनच्या नव्या खेड्यातून
जागतिकीकरणाच्या कोंडवाड्यात
खाजगी करणाच्या गराड्यात" ११*

Scanned with CamScanner

ISSN : 2348-7143
January-2020

सामाजिक लोकशाही या देशात नांदत असताना राष्ट्रीयकरणाला इथे खोडा घालण्यात हे खाऊजा धोरण यशस्वी ठरले आहे. हे कवी सहजपणे सांगून जातोय. जागतिकीकरण हा एक कोंडवाडा कसा आहे आणि काळ्या पैशाच्या जोरावर इथे नवीन वसाहतवाद होऊ घातला आहे. हे कवीला सांगावयाचे आहे.

"खाऊजा धोरणाचे अॅसिड बल्ब
लावलेत इथल्या प्रत्येक ग्लोबोलायझेशन खेड्यात
राष्ट्रीय संपत्तीचं खाजगीकरण
उदात्तीकरणाच्या जाळ्यात कोंडी करत
जागतिकीकरणाची मोठी बाजारपेठ
सारी पेटंट ठेवलीत लिलावात ...." १२

जागतिकीकरणाची दुषित हवा समृद्ध आणि संपन्न असलेल्या खेड्यांना एक प्रकारे उध्वस्त करण्याचे काम करत आहे . इथली राष्ट्रीय निसर्ग संपत्तीवर संशोधन करून त्याचे पेटंट आपल्या नावावर करण्याचा केविलवाणा प्रयत्न खाऊजा या धोरणाने चालविला आहे. हेच भयाण वास्तव कवीने आपल्या कवितेतून मांडले आहे.

निष्कर्ष आणि मूल्यमापन

जागतिकीकरणाच्या विशाल महाकाय अशा जाळ्यात आपला समाज पूर्णतः गुरफटून गेलेला आहे. आणि त्यामुळे सामाजिक, सांस्कृतिक, राजकीय, शैक्षणिक, आर्थिक या सर्वच क्षेत्रांना अनपेक्षित बदलांना सामोरे जावे लागत आहे. अनेक नवनवीन तंत्रज्ञान आज मानवाच्या अस्तित्वास धोका पोहचवत आहे. आणि त्यातून प्रचंड प्रमाणांत हानी होत आहे. जागतिकीकरणामुळे आपली संस्कृती लयाला जाताना दिसते. ही अत्यंत वेदनादायी बाब आहे. त्यातूनच नैतिक मुल्यांचा ऱ्हास होवून आज माणूस खुनशी , हिंसक , स्वार्थी बनला आहे.

तंत्रज्ञानाचा विकास उंचावत असताना माणूस मात्र खाली घसरताना दिसत आहे. हा जागतिकीकरणाचा समग्र परिपाक म्हणावा लागेल. यंत्राच्या संगतीत वावरणारा माणूस आज भावनाशून्य बनला आहे. याचीच मनात माठलेली ठसठस कवी मधुकर जाधव यांनी आपल्या 'ग्लोबल बाराखडी' आणि 'महासत्तेचा तळठाव शोधताना' या दोन काव्यसंग्रहांतून समर्थपणे मांडण्याचा प्रयत्न केलेला आहे.

कवी मधुकर जाधव हे दुष्काळग्रस्त तसेच अनेक समस्यांच्या गराड्यात असणाऱ्या सिन्नरसारख्या ग्रामीण भागातून असल्यामुळे आपल्या आसपासच्या समाजातील दुःख, वेदना जवळून बघतात. हे त्यांच्या लेखणीतून प्रकर्षाने जाणवते. जागतिकीकरणाचा एक समग्र लेखाजोखा आपल्या समोर मांडतात.

कवी अरुण काळे यांनी जागतिकीकरणामुळे समाजात पसरलेली अनैतिकता, भ्रष्टाचार हे आपल्या काव्यातून मांडून आपली भडास काढण्याचा प्रयत्न केला आहे. यात सर्वसामान्य घटकाचे कसे मरण झाले हेच सांगण्याचा प्रयत्न कवी पोटतिडकीने करत आहे.

जागतिकीकरणामुळे बदललेल्या जगाचा चेहरा-मोहरा दाखविण्याचा प्रयत्न कवी उत्तम कांबळे यांनी केलेला दिसून येतो. त्यांनी या बदललेल्या स्थितीमुळे कृषीसंस्कृतीचा कसा बळी घेतला आहे हे वेळोवेळी

Scanned with CamScanner

सांगण्याचा प्रयत्न केलेला आहे. जागतिकीकरणामुळे यंत्रसामुग्री उदयास येऊन शेतीच्या उत्पन्नात वाढ झालेली असली तरी अस्सलपणा, खरी संस्कृती लयाला गेली असून शेतकरी आत्महत्या, शेतकर्यांची फसवणूक हे प्रकार वेगाने वाढत असल्याचे कवी सांगतात.

जागतिकीकरण, खासगीकरण, आर्थिक उदारीकरण यामुळे आपल्या समाजाचे अस्तित्व किती आणि कसे धोक्यात आहे हे कवी अत्यंत साध्या शब्दात सांगून जातात.

संदर्भ ग्रंथसूची

1. इंगळे अशोक रा. - नव्वदोत्तर आंबेडकरी कवितेची मीमांसा, शब्दालय प्रकाशन, श्रीरामपूर. प्र. आ. २० मार्च २०१८ पृ. क्र. ४९.
2. जाधव मधुकर, प्रसेनजीत - भारतीय जनता मासिक, मयूर प्रिंटर्स, ऑक्टोबर २०१५ पृ. क्र. २०.
3. काळे - नंतर आलेले लोक (कविता), लोकवाङ्मयगृह, मुंबई प्र. आ. २००६ पृ. क्र. ९६
4. जाधव मधुकर - ग्लोबल बाराखडी, गोदा प्रकाशन, औरंगाबाद प्र. आ. जानेवारी २०१३ पृ. क्र. २५, पृ. क्र. ७०.
5. विकिपीडिया शब्दकोश
6. जाधव मधुकर - महासत्तेचा तळठाव शोधताना (कविता), गोदा प्रकाशन, औरंगाबाद प्र. आ. १४ ऑक्टोबर २००९ पृ. क्र. ८१. पृ. क्र.२७ .

COSMOS IMPACT FACTOR

Search Journal | Search

REQUEST IF

Category

SAMPLE CERTIFICATE

SAMPLE EVALUATION SHEET

Journal Detail

Journal Name	RESEARCH JOURNEY
ISSN/EISSN	2348-7143
Country	IN
Frequency	Quarterly
Journal Discipline	General Science
Year of First Publication	2014
Web Site	www.researchjourney.net
Editor	Prof. Dharraj Dhangar & Prof. Gajanan Wankhede
Indexed	Yes
Email	researchjourney2014@gmail.com
Phone No.	+91 7709752380
Cosmos Impact Factor	2015 : 3.452

GIF GLOBAL IMPACT FACTOR

Due to large number of application please allow us time to update your journal

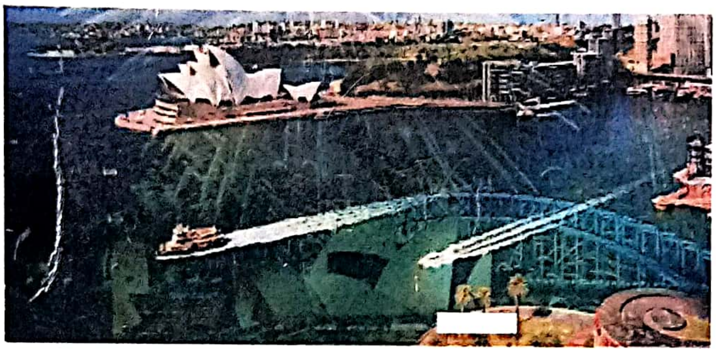

Get Involved

- Home
- Evaluation Method
- Journal List
- Apply for Evaluation/Free Service
- Journal Search

Recently Added Journals

Research Journey	
ISSN	2348-7143
Country	India
Frequency	Quarterly
Year publication	2014-2015
Website	researchjourney.net
Global Impact and Quality Factor	
2014	0.565
2015	0.676

Research Journey

SJIF 2019:

6.625

Area: Multidisciplinary

Evaluated version: online

Previous evaluation SJIF

2018: 6.428
2017: 6.261
2016: 6.087
2015: 3.986

The journal is indexed in:

SJIFactor.com

Basic information

Main title	**Research Journey**
Other title [English]	Research Journey
Abbreviated title	
ISSN	2348-7143 (E)
URL	http://WWW.RESEARCHJOURNEY.NET
Country	India
Journal's character	Scientific
Frequency	Quarterly
License	Free for educational use
Texts availability	Free

Contact Details

Editor-in-chief	Prof. Dhanraj Dhangar M.G.V.'S ARTS & COMMERCE COLLEGE, YEOLA, DIST NASHIK India
Publisher	MRS. SWATI SONAWANE

SWATIDHAN PUBLICATIONS **Price : Rs. 800/-**

For Details Visit To : www.researchjourney.net

Scanned with CamScanner

Satyaniketan's

Adv. Manoharrao Nanasaheb Deshmukh
Arts, Science and Commerce College, Rajur

Tal. Akole, Dist. Ahmednagar

Best College Award of SPPU, Pune

NAAC Accredited 'A' Grade

STATE LEVEL SEMINAR

ON

जागतिकीकरणाचा भाषा व साहित्यावरील प्रभाव

वैश्वीकरण का हिन्दी भाषा और साहित्य पर प्रभाव

Impact Of Globalization On Language and Literature

(Sponsored under Quality Improvement Programme of SPPU, Pune)

CERTIFICATE

This is to certify that Prof./Dr. /~~Mr.~~/Ms. Mangal Kacharu Sangale *of* Sangamner College, Sangamner.

Participated as a Delegate/Resource Person/Chairperson/Keynote Speaker for State Level Seminar Organized by the Departments of Marathi, Hindi and English of Satyaniketan's Adv. M.N. Deshmukh College, Rajur held on 10th & 11th January 2020. He/She Presented a Research Paper entitled कवी मधुकर जाधव यांच्या कवितेवरील जागतिकीकरणाचा प्रभाव.

Dr. D. K. Gandhare	Dr. B. T. Shenkar	Prof. B. R. Hole	Dr. B. S. Deshmukh
Coordinator	Coordinator	Coordinator	Principal & Chief Organizer

Scanned with CamScanner

YEAR

2020-21

ISSN 2231-573X
UGC Care Listed Journal

तिफण

वर्ष : १२ वे । अंक २ रा
जुलै-ऑगस्ट-सप्टेंबर - २०२१

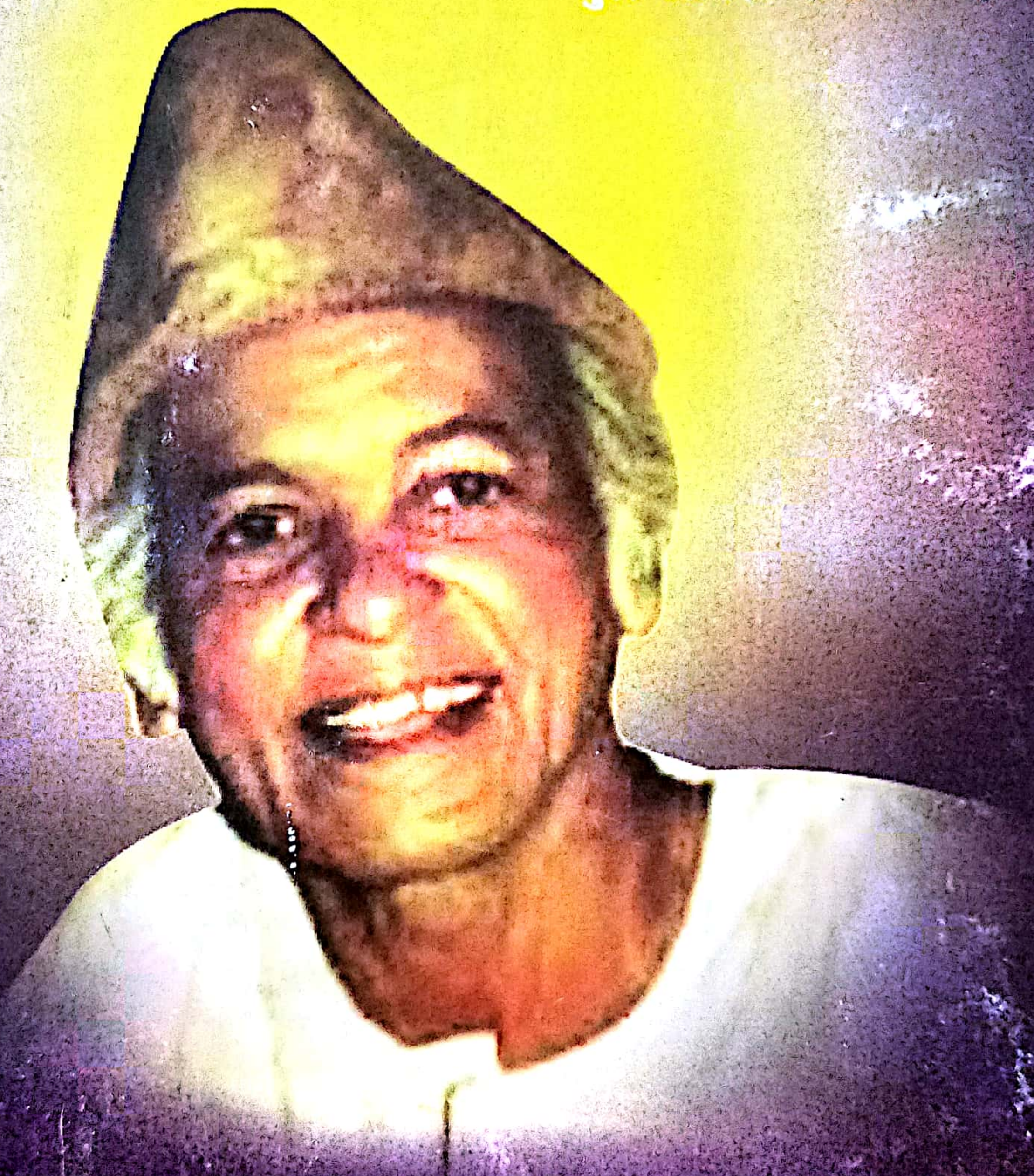

लोककवी वामनदादा कर्डक विशेषांक

मंगल रूपराव सांगळे

साहित्य, कला आणि लोकसंस्कृतीला वाहिलेले त्रैमासिक

तिफण

वर्ष १२ वे, अंक – दुसरा; जुलै-ऑगस्ट-सप्टेंबर २०२१

UGC Care Listed Journal
ISSN 2231 - 573X

● संपादक ●

डॉ. शिवाजी हुसे

पत्ता : संपादक, तिफण, 'शिवार', श्रीराम कॉलनी,
हिवरखेडा रोड, कन्नड, जि. औरंगाबाद– ४३११०३.
मो. ९९०४००३९९८

Scanned with CamScanner

अनुक्रमणिका

अ. क्र.	शीर्षक / लेखक-संशोधक	पृ. क्र.
1.	वामनदादा कर्डक यांच्या गीतातील शैक्षणिक जाणिवा - प्रा. नागेश बोंतेवाड	1 - 4
2.	वामनदादा कर्डक : आंबेडकरी गीतकार - प्रा. विजयश्री विठ्ठल गवळी	5 - 8
3.	डॉ. बाबासाहेबांचे बुद्धत्व विशद करणारी वामनदादांची कविता - प्रा. डॉ. विश्वजित कांबळे	9 - 15
4.	वामनदादा कर्डक यांच्या कवितेतील शैक्षणिक तत्त्वज्ञान - डॉ. मारोती गायकवाड	16 - 23
5.	लोककवी वामनदादा कर्डक यांच्या गीतातील स्त्री-जाणिवा - प्रा. डॉ. रामकिशन दहिफळे	24 - 26
6.	लोककवी वामनदादा कर्डक यांच्या गीतातील आंबेडकर दर्शन - डॉ. संतोष देशमुख	27 - 31
7.	लोककवी वामनदादा कर्डक यांच्या कवितेतील आंबेडकरी तत्त्वज्ञान (शैक्षणिक) - प्रा. कातकडे केशव श्रीरंग / प्रा.डॉ. रमाकांत का. गजलवार	32 - 36
8.	आंबेडकरी ऊर्जा पुरवणारे समर्थ लोककवी वामनदादा कर्डक - प्रा. डॉ. दादाराव गुंडरे	37 - 41
9.	लोककवी वामनदादा कर्डक यांचे गीतलेखन व डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर - मंगल कचरु सांगळे	42 - 47
10.	वामनदादा कर्डक यांच्या गीतातून प्रकट झालेले आंबेडकरी विचार - प्रा. डॉ. लालबा दुमटकर	48 - 50
11.	वामनदादा कर्डकांचे काव्य : आंबेडकरी विचार चळवळीची शिदोरी - प्रा. कैलाश माणिकराव मुटकुळे	51 - 54
12.	'माझ्या जीवनाचं गाणं' : एका लोककलावंताचा जीवन संघर्ष - प्रा. डॉ. आनंद वारके	55 - 59
13.	वामनदादा कर्डक यांच्या कवितेतील आंबेडकरी तत्त्वज्ञान - डॉ. महालक्ष्मी मोराळे	60 - 65

Scanned with CamScanner

14.	लोककवी वामनदादा कर्डक यांच्या कवितेतील बुद्ध तत्वज्ञान - श्री. विजयकुमार बुद्धप्पा झुंबरे	66 - 69
15.	लोककवी वामनदादा कर्डक यांचा कवितेतील भीमदर्शन - प्रा. डॉ. हनुमंत लक्ष्मण भवारी	70 - 74
16.	वामनदादा कर्डक यांच्या कवितेतील क्रांतिकारकता - डॉ. सागर गवई	75 - 77
17.	लोककवी वामनदादा कर्डक यांच्या कवितेतील आंबेडकरी तत्वज्ञान - डॉ. वर्षा दिगंबर गायकवाड	78 - 82
18.	महाराष्ट्राच्या समाजप्रबोधनाचे गीतकार - प्रा. डॉ. प्रविण वसंतराव चव्हाण	83 - 85
19.	लोककवी वामनदादा कर्डक यांची लोकगीते - डॉ. जितेंद्र शामसिंग गिरासे	86 - 89
20.	आंबेडकरी चळवळीतील समाजप्रबोधक : वामनदादा कर्डक - श्री. धनंजय वसंत भाट	90 - 93
21.	लोककवी वामनदादा कर्डक : व्यक्ती आणि कार्य - डॉ. देवयानी चव्हाण	94 - 97
22.	लोककवी वामनदादा कर्डक यांच्या गीतांतील सामाजिकता - विद्या कुलकर्णी	98 - 103
23.	लोककवी वामनदादा कर्डक यांच्या कवितेतील आंबेडकरी तत्वज्ञान - प्रा. राजा जगताप	104 - 107
24.	लोककवी वामनदादा कर्डक यांची गझल रचना - प्रा. डॉ. सुनील गणपत घनकुटे	108 - 111
25.	लोककवी वामनदादा कर्डक यांच्या कवितेतील सामाजिक विचार - प्रा. केशव विठ्ठल कोकाटे	112 - 113
26.	लोककवी वामनदादा कर्डक यांच्या कवितेतील आंबेडकरी तत्वज्ञान - शीला विठ्ठलराव डोंगरे	114 - 117
27.	वामनदादा कर्डक यांच्या गीतातील स्त्री - डॉ. कैलास सोनू महाले	118 - 121
28.	मानवतेची हाक देणारा कवी : वामनदादा कर्डक - प्रा. डॉ. व्यंकटी पावडे	122 - 125

Scanned with CamScanner

29.	आंबेडकरी चळवळीत वामनदादा कर्डक यांचे योगदान - प्रा. डॉ. किशोर शेषराव चौरे	126 - 129
30.	वामनदादा कर्डक यांच्या कवितेतील परिवर्तनवादी विचार - डॉ. नंदकुमार माने	130 - 132
31.	महाकवी - वामनदादा कर्डक आणि कार्य - प्रा. डॉ. राहुल यशवंतराव निकम / प्रा.डॉ.मारोती निवृत्ती गायकवाड	133 - 137
32.	बाबासाहेब आंबेडकरांच्या विचारांची पेरणी करणारा महाकवी वामनदादा कर्डक - प्रा. डॉ. उत्तम जकोजी सोनकांबळे	138 - 142
33.	वर्ग लढ्याची जाणीव देणारे महाकवी वामनदादा - डॉ. समाधान इंगळे	143 - 146
34.	वामनदादा कर्डक यांची आंबेडकरी गीते - डॉ. रामलीला सुदामराव पवार	147 - 152
35.	लोककवी वामनदादा कर्डक यांच्या लोकगीतातील सामाजिकता - डॉ. यशवंत सोनुने	153 - 155
36.	प्रतिभावंत लोककवी शाहीर वामन (दादा) कर्डक - प्रा. डॉ. दीपक सुभाषराव सूर्यवंशी	156 - 159
37.	वामनदादा कर्डक - व्यक्ती आणि वाङ्मय - प्रा.डॉ. बाबासाहेब पिरगोंडा नाईक	160 - 162
38.	महाकवी वामनदादा कर्डक यांच्या कवितेतील आंबेडकरवाद - प्रा. डॉ. शिवदास कान्हुजी इंदोरकर	163 - 168
39.	लोककवी वामनदादा कर्डक : व्यक्ती आणि वाङ्मयातील काव्याचे स्वरूप - प्रा. सिद्धार्थ इंगोले	169 – 172
40.	मूल्यदृष्टीचा कवी : वामनदादा कर्डक - प्रा. संतोष लोंढे	173 - 175
41.	भीमशाहीर : वामनदादा कर्डक - ललिता मानसिंग गोपाळ	176 - 178
42.	वामनदादा कर्डकांच्या लेखनातील सामाजिकता व मानवता विषयक विचार - राहुल संभाजी पंडित	179 - 182
43.	वामनदादा कर्डक यांच्या गीतांमधून झालेले समाजप्रबोधन - प्रा. डॉ. गणपत काशिबा हराळे	183 - 188

Scanned with CamScanner

44.	वामनदादा कर्डक यांच्या गीतातील सामाजिकता - डॉ. मिलिंद भगवानराव बचुटे / - सुधाकर चौधरी	189 - 191
45.	लोककवी वामनदादा कर्डक : व्यक्ती आणि कार्य - डॉ. योगिता देवगिरीकर	192 - 194
46.	लोककवी वामनदादा कर्डक यांच्या कवितेतील आंबेडकरी तत्वज्ञान - प्रा. मनिषा डोंगरे	195 - 197
47.	लोककवी वामनदादा कर्डक यांच्या गीतांतील मानवीमूल्य व संविधानत्मक विचार - प्रा. डॉ. भरत दशरथ खंडागळे	198 - 201
48.	वामनदादा कर्डक यांच्या कवितेतील सामाजिकता - प्रा. ज्ञानेश्वर कांबळे	202 – 204
49.	कवी वामनदादा कर्डक यांच्या कवितेतील 'माणूस' - प्रा डॉ डांगे दत्तात्रय महादेव	205 - 208
50.	लोककवी वामनदादा कर्डक यांच्या कवितेतील आंबेडकरी तत्त्वज्ञान - डॉ. अंजली दशरथ काळे	209 - 212
51.	आंबेडकर चळवळीचे गायक वामनदादा कर्डक यांचे समाज प्रबोधनातील योगदान - डॉ सुरेश किशन भदरगे	213 - 217
52.	वामनदादा कर्डक यांचे ललित साहित्य - नयन काशीनाथ राणे	218 - 221
53.	वामनदादांच्या कवितेतील सामाजिकतेला आंबेडकरी तत्त्वज्ञानाचे अधिष्ठान - प्रा. सारिका शिवाजीराव पासंगे	222 - 225
54.	महाकवी वामनदादा कर्डक यांच्या कवितेतील आंबेडकरी तत्त्वज्ञान - प्रा.डॉ. शैलजा श्रीधर शिंदे	226 – 229
55.	वामनदादांच्या गझलेतील संग्रामशीलता - डॉ. प्रकाश राठोड	230 – 236
56.	समतेची क्रांतिगीते गाणारा लोककवी : वामनदादा कर्डक - डॉ. एकनाथ श्रीपती फुटाणे	237 – 243
57.	वामनदादा कर्डकांच्या गीतातील सामाजिक पर्यावरण - प्रा. डॉ. कल्पना नारायण गावडे	244 – 247
58.	शाहीर वामनदादा कर्डक यांच्या गझलेचा आकृतिबंध - गजानन भुसरे	248 - 252

Scanned with CamScanner

59.	महागीतकार वामनदादा कर्डक यांच्या गीतातील समग्रता - अविनाश साळवी / प्रा. डॉ. संजीवकुमार पांचाळ	253 – 255
60.	लोककवी वामनदादा कर्डक : व्यक्ती आणि कार्य - मनिषा एकनाथ थुट्टे	256 - 258
61.	वामनदादा कर्डक यांच्या कवितेतील सामाजिकता - प्रा. संदीप परदेशी	259 - 261
62.	वामनदादा कर्डक यांच्या लेखनातील वैविध्यता - डॉ. कैलास इंगळे	262 - 264
63.	लोककवी वामनदादा कर्डक यांच्या कवितेतील गीतभीमायन - डॉ. युवराज धबडगे	265 - 269
64.	महाकवी वामनदादाचे शैक्षणिक तत्वज्ञान - प्रा. विजय देविदास वाकोडे	270 - 274
65.	लोककवी वामनदादा कर्डक यांच्या कवितेतील आंबेडकरी तत्त्वज्ञान - अमोल जयदेव वानखेडे	275 - 277
66.	आंबेडकरी चळवळीचे क्रन्तिवाहक - वामनदादा कर्डक - डॉ. संतोष बनसोड	278 - 283
67.	आंबेडकरी शाहीर : वामनदादा कर्डक - प्रा.सौ. नंदा निवृत्ती मास्कर	284 - 287
68.	वामनदादा कर्डक यांच्या गीतातील आशयसौंदर्य व विषयविविधता - प्रा. लक्ष्मी नरहरी पवार	288 - 290
69.	लोककवी वामनदादा कर्डक यांच्या कवितेतील आंबेडकरवादी तत्वज्ञान - शितल अण्णासाहेब सुसरे	291 - 294
70.	लोककवी वामनदादा कर्डक यांच्या कवितेतील सामाजिकता - सतीश जमधाडे	295 - 297
71.	लोककवी वामनदादा कर्डक यांची गझल रचना - प्रा.डॉ. रविकांत शिंदे	298 - 302
72.	शाहीर वामनदादा कर्डक यांच्या गझलेचा आकृतिबंध - ज्योती स्वामी	303 - 308

Scanned with CamScanner

लोककवी वामनदादा कर्डक यांचे गीतलेखन व डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर

- डॉ. रावसाहेब दशरथ ननावरे

- मंगल कचरु सांगळे
संगमनेर महाविद्यालय, संगमनेर
ता. संगमनेर, जि. अहमदनगर
इ-मेल : sangalcm704@gmail.com

वामनदादा कर्डक यांचे मराठी साहित्यातील असलेले योगदान विशेष आहे. आंबेडकरी साहित्याला खऱ्या अर्थाने समृध्द करणारं साहित्य वामनदादांमुळे मिळालं असं म्हटल्यास वावगं ठरु नये वामनदादाचं साहित्य वाचल्यानंतर त्यांची डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्यावर असलेली असीम निष्ठा हेच त्यांच्या साहित्याचे प्रमाणशास्त्र असल्याचे लक्षातयेते नाशिक जिल्ह्यातील सिन्नरसारख्या दुष्काळग्रस्त तालुक्यातील देशवंडी हे वामन दादांचे गाव. एका छोट्याशा खेडेगावातील वामनदादा आज आंबेडकरी साहित्यासोबतच पूर्ण मराठी साहित्यासोब्रतच पूर्ण मराठी साहित्यात अजरामर झाले ते केवळ त्यांच्या लेखणीमुळे, यात शंका नाही. त्यांच्या याच लेखणीला बळ देण्याचं काम महामानव युगपुरुष डॉ बाबासाहेब आंबेडकर व त्यांच्या दैदिप्यमान विचारांनी केलं प्रस्तुत शोधनिबंधात लोककवी वामन दादा कर्डक यांच्या लेखणीवर आंबेडकरांचा किती व कसा प्रभाव होता, आंबडेकरांचे तत्त्वज्ञान त्यासाठी कसे दिशादर्शक ठरलं या गोष्टीचा परामर्श घेण्याचा मानस आहे.

वामनदादा कर्डक :

वामन तबाजी कर्डक हे नाशिक जिल्ह्यातील देशवंडी या गावचे. घरची परिस्थिती अत्यंत गरीबीची असल्याने त्यांचे शिक्षण होऊ शकले नाही. म्हणजे अगदीच जेमतेम अक्षरओळख होती त्यांची. घरातील गरिबीसोबत दोन हात करण्याची वेळ त्यांच्यावर खूपच कमी वयात आली. त्याचाच एक भाग म्हणून आई-वडीलांसोबत त्यांना मुंबई गाठावी लागली मिळेल ते आणि पडेल ते काम त्यांनी केले.

आंबेडकरी विचारांची असलेली प्रचंड ओढ त्यांना ऐन तारुण्यात आंबडेकरी चळवळीत घेऊन गेली शिवडी भागात वास्तव्याला असताना ते समता सैनिक दलात सहभागी झाले. देहलवी नावाच्या मास्तराकडुन ते बाराखडी व मुळाक्षरे शिकले वामनदादांच्या अंगी असलेले कलागुण उपजतच होते असे म्हणता येईल. त्यांचे गीतलेखन, गझललेखन किंवा गायनाचे संस्कार कुणीही केले नाही. स्वतःच्या आतील प्रतिभेच्या व सरस्वतीच्या वास्तव्यामुळे वामनदादा या गोष्टी स्वतः विकसित करू शकले.

१९४३ पासुन त्यांच्या गीतलेखनाची सुरुवात झाली त्यांना गीतलेखनाकडे घेऊन जाणारी किंवा आंबेडकरी चळवळीत घेऊन जाणारी एक सर्वात महत्त्वाची बाब म्हणजे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या प्रती असलेलीनिस्सीम श्रद्धा व प्रेम आणि हीच गोष्ट त्यांच्यातील उपजत कलागुणांना प्रेरित करुन व्यक्त होण्यास कारणीभूत ठरत गेली आणि वामनदादा आंबेडकरी विचारांच्या साथीने मार्गक्रमण करु लागले मानवमुक्तीचे पुरस्कर्ते डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर हेच वामनदादा कर्डक

Scanned with CamScanner

यांच्या लेखणीचे मुळ प्रेरणास्त्रोत आहे.

वामनदादा कर्डक यांचे गीतलेखन :

संपूर्ण जगाला मानवमुक्तीचा व समतेचा संदेश देणाया डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या विचारांनी वामनदादा कर्डक यांना अंतर्बाह्य बदलून टाकले बाबासाहेबांचा सहवास लाभला ही बाब त्यात विशेष महत्त्वाची म्हणावी लागेल. त्यांच्या प्रत्येक कृतीची मुख्य प्रेरणा बाबासाहेब असल्याचे ते स्वतःही मान्य करतात ते म्हणतात - "आमची प्रेरणा परमपुज्य डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर, त्यांच्या प्रेरणेनेच चेतनाहीन समाजजागृती प्रचंड लाट उसळलेली, तिच्यात मीही आलोच, महाड, नाशिकचे संघर्ष यशस्वी झालेले. १९४३ साल उजाडलेले. त्या वेळी मी वयात न आलेला गिरणी मजूर मराठी समजत नव्हती. तरी माझ्या गीतलेखनास सुरुवात झाली"

मराठी भाषा समजत नसताना देखील वामनदादा यांनी बाबासाहेबांना केंद्रभूत मानून गीत रचना करण्यास सुरुवात केली. ही बाब वामनदादांच्या मनातील बाबासाहेबांप्रती असलेली निष्ठा किती होती हे स्पष्ट करण्यास कारणीभूत होती, असे म्हणता येते. बालवयातच अवजड कामांची जबाबदारी अंगावर पडल्याने वामनदादांची समज लवकरच वृध्दिंगत झाली, असेही म्हणता येते.

बाबासाहेबांच्या प्रेरणेतून वामनदादांनी आयुष्याच्या अंतापर्यंत आंबेडकरी चळवळीचा भाग म्हणुन लेखन, गायन केले. त्यांनी जवळपास पाच हजारापर्यंत गीते केवळ बाबासाहेबांचे व्यक्तिमत्त्व, जीवनकार्य, तत्त्वज्ञान, चळवळ या विषयांवर लिहिली आहेत. त्यात विशेष करुन वामन दादांच्या गझलेचा देखील विचार करावा लागतो. आंबेडकरी कवितेला गझलेच्या माध्यमातुन एका वेगळया ढाच्यात ते व्यक्त झाले आणि आंबेडकरी गझलेला एक स्वतंत्र अस्तित्व निर्माण करुन दिले वामनदादांनी मराठी चित्रपटांसाठी देखील गीतलेखन केले तसेच लोकगीतेही त्यांनी लिहीली

हिंदी-मराठी-आंबेडकरी बुध्दगीते अशा स्वरुपाची काव्यसंपदा त्यांनी निर्माण केली. सहा हजारांपेक्षा अधिक गीतांचे भांडार त्यांच्या नावावर आहे ही बाब यासाठी विशेष म्हणावी लागेल, कारण शिक्षणासोबतची नाळ तुटलेली असताना अगदी थोडी अक्षर ओळख असताना देखील इतकी अफाट व दर्जेदार अशी गीतरचना करणे सोपी गोष्ट नव्हती. आंबेडकरांचे व्यक्तिमत्त्व आणि मानवमुक्तीचा संदेश देणारे वैश्विक विचार यांनी त्यांच्या मनावर गारुड केले होते त्यामुळे वामनदादा ही अशक्य गोष्ट शक्य करु शकले. परिस्थितीने जरी वामनदादांना शिकण्यापासून दुर ठेवलेले असले तरी त्यांच्या अंगी असलेल्या जिद्द व जिज्ञासा यामुळे त्यांनी स्वयं-अध्ययनातून त्यांनी खूप गोष्टी आत्मसात करण्याचा प्रयत्न केला आणि मराठी गीतलेखन करत असताना हिंदी गीतलेखनाचा देखील आवर्जून अभ्यास केला. त्यांनी हिंदीतही गीत रचना केलेली असून तीही प्रसिध्द आहे.

"उर्दुतले गझल, खमसा, नज्म हे सारे प्रकार मी मराठीत व हिंदीत आणले"[२] अशी नोंद स्वतः वामनदादा कर्डक यांनी त्यांचे आत्मचरित्र माझ्या 'जीवनाचं गाणं' यात उल्लेख केलेला आहे. याचा अर्थ वामनदादांनी उर्दू गझलांचा अभ्यास केलेला होता.

वामनदादा यांच्या गीतलेखनाची मुख्य प्रेरणा : डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर-

वामनदादा कर्डक यांनी स्वतःला आंबेडकरवादी चळवळीत पूर्णपणे वाहून घेतले होते. त्यांच्या प्रत्येक कृतीमागील हेतु आंबेडकरी चळचळीस वेगाने पुढे नेणे हाच होता त्यांनी चळवळीसाठी जे जे केले त्यातील एका सर्वांत मुख्य भाग त्यांचे गीतलेखन हा म्हणता येईल आणि या गीतामागील मुख्य प्रेरणास्त्रोत होते डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर! हे स्वतः वामनदादा देखील अनेकदा मान्य करतात.

वामनदादा ज्यावेळी आंबेडकर चळवळीत सक्रीय सहभागी होते, त्याकाळी आजच्या सारखी लोकांपर्यंत सर्वदूर पोहचलेली माध्यमे नव्हती. चळवळीतील सुरु असलेल्या बाबी लोकांपर्यंत पोहचले ते चळवळीतील गीतांच्या माध्यमातून वामनदादांचे गीतलेखन ख-या अर्थाने याही प्रेरणेने पुढे आले. डॉ. बाबासाहेबांच्या भाषणातील आशयच हे गीतकार आपल्या गीतांत लिहून लोकांसमोर घेऊन जाऊ लागले आणि चळचळीस योग्य दिशा मिळू लागली

"वामनदादांच्या गाण्याची सुरुवात ज्या गीताने झाली त्याची पार्श्वभुमीही त्यांनी सांगितलेली आहे-१९४२ चा छोडो

Scanned with CamScanner

भारत' हा नारा सा-या भारतवर्षात घुमघुमत होता . मी डॉ. बाबासाहेबांच्या नरे पार्क मैदानावरील सभांना जात होते समता सैनिक दलाच्या संचलनात सहभागी होऊन संचलन करीत होतो एक न्यारीच धुंदी होती; वाहुन घेण्याची व वाहुन जाण्याची. अशाच एका सभेच्या वेळी कार्यकर्त्यांनी मला स्टेजवर चढवले आणि म्हटले. म्हणा वामन गाणं. तेव्हा सहजपणे माझ्या तोंडातून शब्द बाहेर पडले -

आज कितने दिनों से हमको अछुत कर के पुकार है।

वामनदादांच्या गाण्याची हीच सुरुवात असल्याचे त्यांनी आपल्या भाषणात सांगितले आहे[३]

वरील गोष्टीवरुन एक नक्की म्हणता येते की, वामनदादा यांचे गीतलेखन चळवळीच्या माध्यमातून साकारले गेले आहे.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांना आपले सर्वस्व मानणा-या वामनदादांच्या गीतांच्या नेहमीच शक्य होईल तितक्या उत्कटतेने बाबासाहेबांचे सर्वसामान्य गरीब जनतेच्या जीवनात नेमके काय स्थान होते, ते स्पष्ट करण्याचा प्रयत्न केलेला आहे. "अंतःकरणाच्या पाठीवर दीनदुबळ्या समाजाच्या युगे युगे जो राहील तो भीम माझा ठसा होता काय सांगु तुला वामन भीम माझा कसा होता सात ठिगळांच्या बंडीचा भीम माझा खिसा होता"[४]

दलित समाजाच्या बाजुने सदैव उभ्या असणा-या महामानवाप्रति असणारा विश्वास वामनदादांच्या प्रत्येक शब्दातून दिसून येतो. भीम कसा होता, हे त्यांनी खूपच मार्मिकपणे सांगण्याचा प्रयत्न केलेला आहे आणि त्यांच्या काव्यातील सहजता तात्काळ वाचकाच्या मनाचा ठाव घेते. आंबेडकरांचे अस्तित्व असे एका क्षणात किंवा एका युगात संपणारे नसून आणखी कित्येक युगे तुमच्या आमच्या मनावर हृदयावर राज्य करणार असल्याचा विश्वास ठामपणे वामनदादांच्या गीतांतून सहजपणे दिसुन येतो. वामनदादांच्या मनातील भीम व त्यांच्या बद्दल असणार आदर अभिमान हा आंबेडकरांच्या नंतरही तसाच त्यांच्या गीतांतून दिसून येतो

"मला चीड येत नाही हाच माझा गुन्हा दोष देऊ कुणा, सांगा दोष देऊ कुणा आहे तेच माझे गांव आणि तेच गांवकरी माझा भीम असताना कापायचे थरथर गेला गेला भीमराणा, आला नेभळटपणा क्रूर कठोर काळाशी जरी गाठ होती माझी आज माझ्यातला भीम इथं मीच केला उणा"[५] आंबेडकरांचा सहवास लाभलेले वामनदादा बाबासाहेबांच्या नंतर दलित व बहुजन समाजातील लोकांची बदलत असलेली मानसिकता बघून अस्वस्थ होतात, कारण लोक हळूहळू बाबासाहेबांनी दिलेली शिकवण त्यांचे विचार विसरुन भरकटले आहेत म्हणून वामनदादा उदास होतात त्यांच्या मनातील ही अस्वस्थता त्यांच्या गीतलेखनातून बाहेर काढण्याचा प्रयत्न केलेला आहे.

आपण विसरत असलेले आंबेडकरांचे विचार सदैव स्मरणात असायला हवेत, हीच वामनदादा यांची मनापासुन इच्छा आहे. लोकांना आपण बदललो आहोत,चुकीच्या दिशेने जात आहोत, हेच कळत नसल्याने ते कमालीचे हताश होतात आणि अशावेळी नेमका कुणाला दोष द्यावा हेच त्यांना कळेनासे होते. बाबासाहेबांचे बोट पकडूनच त्यांचे गीत स्वर धरु लागतात इतकी जवळीकता, एकरुपता वामनदादा यांच्या गीतांत आणि बाबासाहेबांत झाल्याचे दिसते

"नको म्हणुन नाही, भीम आहे सर्व ठायी आहे त्याची कीर्ती, किर्तीला मृत्यु नाही
जाहला देहांत, तरी ही जिवंत दिसेल तुला माझा भीम भगवंत
जनहीत ज्यात असे मुर्तिमंत अमर आहेत त्याचे अनमोल ग्रंथ"[६]

वामनदादा यांच्या रक्तात भीमविचार ऑक्सिजन सारखं काम करत असल्याचं दिसतं. बाबासाहेबांचे अस्तित्व केवळ मृत्युने संपणारे नसुन ते सदासर्वकाळ सोबत असल्याचं ते म्हणतात. कारण बाबासाहेब म्हणजेच पददलित बहुजन वंचित समाजाचे वाली म्हणजे साक्षात भगवंतच!

भगवंत अमर असतो, त्याचे अस्तित्व हे सदैव असते तसेच बाबासाहेब हे अमरत्व प्राप्त झालेले किर्तीवंत युगपुरुष महान व्यक्तिमत्व आजही आहे आणि यापुढेही ते असणार आहे त्यांचे विचार हे वैश्विक असून ते अमर आहेत जनहिताचा त्यांच्या अस्तित्वाचा विचार करणारे संपूर्ण दलित समाजाचे कैवारी सर्वांसोबत आजही आहेत ते संपलेले नसून ते जिवंत आहेत. बाबासाहेब नसते तर आजही आपले जीवन गुलामीतच असते, त्यात कसलाही बदल झाला नसता, याची पुरेपूर जाणीव वामनदादा यांना होती आणि ती त्यांनी समाजातील बंधुभगिनींना गीतांतून सांगितली

Scanned with CamScanner

“गणतीत माझी गुलामात होती गणतीत माझी सलामत होती तोडलीस माझी गुलामाची बेडी अशी झुंजणारी तुझी जात होती. मला लाभलेली तुझी पाठराखण झाली आता विकासाची वाट नवे आज वामन कालची तुझी ही प्रेरणा उद्याच्या विकासात होती...”

पिढ्यानपिढ्या गुलामगिरीचं जोखड खांद्यावर वागविण्यात ज्यांची हयात गेली अशा वंचित समाजाला या चिखलातून बाहेर काढण्याचे अलौकिक काम बाबासाहेब करू शकले. पिढीजात बंधने झुगारण्याचं धाडस निर्माण केलं ते बाबासाहेबांनीच. एखाद्या ढाण्या वाघाप्रमाणे भीम लढला आणि माणूस म्हणून अस्तित्व नाकारलेल्या समाजातून ही गुलामगिरीची बेडी कायमची तोडली.

बाबासाहेबांनी सांगितलेला 'शिका, संघर्ष करा व संघटीत व्हा हा मुलमंत्र पुढे घेऊन जात आपण माणसाप्रमाणे विकासाची वाट चालु लागलो. भीमरायाचे हे अनंत उपकार, त्याचे भगवंत किती आपल्या गीतांतुन समाजापुढे ठेवुन झोपलेल्या समाजाला झोपेतून जागे करण्याचे काम वामनदादा यांनी केले आणि त्यांची साधी सरळ थेट काळजाला भिडणारी शब्दसुमनं लोकप्रिय झाली. बाबासाहेबांना वगळुन त्यांच्या गीतलेखनाचा विचार करता येणे शक्य नाही. तसे केल्यास धडापासुन काळीज दुर केल्यासारखे होईल, इतकी त्यांची गीते भीममय झालेली आहेत, हे मान्य करावं लागेल. भीम हा आमचा माय-बाप सर्वकाही असल्याचं वामनदादा सांगून जातात. स्वतःला भीमपुत्र म्हणण्यात त्यांची छाती अभिमानाने फुलुन येते.

“तुडवाया टपले तुला,
वैरान रानच्या फुला ही जाण असू दे तुला रे भीमरायाच्या मुला..

वडीलांनी आपल्याला लढण्यास सक्षम बनवले. आपल्या हाता-पायांतील बेड्या तोडल्या आणि आपल्याला माणसांत आणले. जगण्याचा हक्क मिळवून दिला. पण आता हे सर्व जपण्याचे काम आपल्याला करायचे असल्याचे वामनदादा आपल्या बांधवांना सांगू पाहत आहे आपण सर्व भीमपुत्र असून त्याचे विचार, सामर्थ्य आपल्या नसानसांत प्रवाही असेल तरच आपण ही लढाई पुढे नेऊन त्यात जिंकू. आजही हे युद्ध सुरु असून ते आता आपल्याला बाबासाहेबांनी दाखवलेल्या मार्गाने स्वबळावर लढायचे आहे.

आसपासची माणुसघाणी पिलावळ आपला घात करण्यास टपून आहे, आपल्याला ती वेळीच हेरता आली पाहिजे आणि आपलं अस्तित्व, हक्क आपण जपले पाहिजे. आपल्याकडे हा जो भीमाचा वारसा आला आहे, तो जपत हा लढा यापुढेही असाच लढायचा असल्याचे वामनदादा सांगतात
भीमपुत्रांचा हा सुरु असलेला लढा भीमाची जोपासलेली वैचारिक ठेवण आजही आम्ही शाबूत ठेवलेली असून याच जोरावर आज सर्वकाही बहरुन आल्याचं देखील वामनदादा सांगतात -

“तुझे रान भीमा ही सोन्याची खाण
तुझ्या लेकरांना आता काय वाण
तुवा पेरलेले तरारुन आले उभे शेत हिरवे,
नवे रुप आले तुझी आण भाकु,
खडे आज ठाकू तुझे रान राखु,
आणि सुख चाखू सुखाचाच ठेवा मिळाला महान
तुझ्या लेकरांना..”[१]

बाबासाहेबांनी पददलित समाजाच्या गुलामीच्या शृंखला तोडल्याने त्यांचे पूर्ण जीवन व राहणीमान यात कमालीचा बदल झाला. दुर्लक्षित झालेला एक मोठा समाज प्रवाहासोबत मार्गक्रमण करु लागला. भीमाने केलेले उपकार सदैव स्मरणात असून आपण हे ऋण कधी विसरणार नसल्याची ग्वाही वामनदादा आपल्या गीतांतून देतात.

महामानवाने केलेल्या या अद्वितीय अशा कर्तृवामुळे आपल्यात किती मोठा बदल झालेला आहे, हे ते अभिमानाने सांगतात. आपण भीमाची लेकरे असून आपल्या बापाने आपल्यावर केलेल्या या उपकारामुळे आज या लेकरांना कसलीच वाण नाहीये. स्वातंत्र्य, समता, बंधुता, सामाजिक बांधिलकी, वैज्ञानिक दृष्टीकोन यांसारख्या विचारांच्या पायावर बाबासाहेबांनी आज

Scanned with CamScanner

जी इमारत उभी केलेली आहे, तिचा डौलदारपणा व भिजाज याचा त्यांना विशेष अभिमान आहे. बाबासाहेबांनी सांगितलेल्या 'शिका, संघर्ष करा व संघटित व्हा या मूलमंत्राच्या आधारे विकासाची कास धरलेला बहुजन वंचित समाज आज वेगाने प्रगती करत असुन त्यांना आज कसली वाण भासत नाही. तसेच यात समाजातील जो घटक मागे राहीलेला आहे त्यालाही आता सोबत घेऊन पुढे-पुढे जायचे आहे.

भीमाकडुन मिळालेला हा ठेवा आम्ही असाच प्राणपणाने जतन करुन आणखी सुखाची चव चाखणार आहे. ते केलेली खूप मोठी माया असून आम्ही आता आधीच सर्वकाही मागे सोडून दिलेल्या मार्गावरुन चालत जाणार आहोत. बाबासाहेब हे तथागत गौतम बुध्द यांच्या बोटाला धरुनच आपल्या दीनदुबळ्या समाजाला समतेच्या मार्गाने पुढे घेऊन आले. बाबासाहेबांवर तथागत गौतम बुध्द व त्यांचे विचार यांचा खोलवरप्रभाव होता. गौतम बुध्दांची वैश्विक विचारांची धुरा ते आपसूकच आपल्या बहुजन समाजावर सोपवतात - "भीम वामनला माझ्या म्हणाला बाळ विसरु नको गौतमाला तोच त्याला अभिप्रेत होता मला समते"[१०]

आंबेडकरांच्या मार्गाने चालण्याचा ध्यास घेतलेले वामनदादा त्यांनी सांगितलेली प्रत्येक गोष्ट स्वतः आत्मसात केल्याशिवाय आपल्या गांजलेल्या बहुजन समाजाने देखील तथागत गौतम बुध्द व त्यांची विचारधारा अशीच पुढे न्यावी यासाठी आपल्या गीतलेखनातून प्रबोधन केले. आई-वडील आपल्या मुलांसाठी संस्कारांचा अमूल्य ठेवा माघारी ठेवून जातात आणि तसाच अलौकिक ठेवा तथागत गौतम बुध्द व डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर माघारी आपल्या बाळांसाठी ठेवून गेले आहेत व तोच आता आपल्याला जतन करत पुढे घेऊन जायचा आहे, असे वामनदादा सांगतात. आपल्याला दलितेतर समाजासोबत, आधीची गुलामगिरी मागे टाकत पुढे जायचे असेल तर आपल्या माय-बाप असणा-या या दोन महान व्यक्तींनी आपल्यासाठी मागे ठेवलेला वैचारिक व संजीवन-खजिना सोबत घेऊन जावे लागेल तसेच तो जपावादेखील लागेल, हेच वामनदादा सांगू पहात आहे. तथागत गौतम बुद्ध व डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या विचारसरणीला धरूनच पुढे जाणारे वामनदादा मूर्ती पूजेला विरोध करतात व आपल्यासाठी आपला जन्मोजन्मीचा उद्धार करणा-या या दोघांसमोरच आपण नतमस्तक आहोत आणि हेच सर्व काही असून त्यांची पूजा हीच एक मोठी व महान बाब आपल्यासाठी आहे वामनदादा म्हणतात -

"करीते पूजा मी आधी गौतमाची मिळाली मला ही देणगी भीमाची...
साहिले किती मी चटके उन्हाचे उपकार होता करूणाघनाचे
पायधूळ झाले नव्या आश्रमाची...
आणिले भीमाने मला या विहारी
इथं दर्शनाची मोकळीक सारी जाचणी दिसेना वर्णाश्रमाची..."[११]

वामनदादा यांच्या दृष्टीने आपला उद्धार करणारे हे दोन महान पुरूष हेच आपल्यासाठी पुजेस पात्र आहेत.

निष्कर्ष व मूल्यमापन :

गौतम बुद्ध यांच्यामुळेच आपल्याला बाबासाहेब मिळाले याची जाणीव वामनदादा यांना असल्याने ते म्हणतात म्हणूनच मी गौतमाची पूजा करतो आणि मला तसे करण्यात अभिमान व आनंद आहे आधीच्या काळात जातीयतेच्या जोखडात अडकल्याने सातत्याने मानहानी, पशुतुल्य जीवन आपल्या वाट्याला आले. जीवन जगत असताना श्वास घ्यायलादेखील मोकळीक नव्हती, इतके या समाजाने गुलाम करून टाकले होते. आज अशी माणूस म्हणून जगण्याची जी पर्वणी प्राप्त झालेली आहे, माझ्यावर माय-बापाने केलेले हे उपकार न फिटणारे असेच आहे. कारण आधी पशुला नव्हता इतका जाच, अन्याय सहन करावा लागला. कुत्र्याप्रमाणे मंदिरातून हाकलून दिले किंवा मंदिराची पायरी चढू दिली नाही आपल्यामुळे विटाळ होणा-या समाजाचे मस्तक ठिकाणावर आणण्याचे काम यांनी केले. माणूस म्हणून नवे जीवन ओंजळीत ओतले. आता आपल्याला ते जपत पुढे घेवून जायचे आहे आणि या दोन महान व्यक्तींशिवाय दुसरी कोणतीही पूजा-पाठ आपल्यासाठी नाही. आपण जर असे केलेच तर खूप मोठा अपराध असेल आणि आपण स्वतःच्या नजरेत देखील कधी अभिमानाने उभे राहू शकणार नाही. आपल्याला कृतघ्न होऊन चालणार नाही. प्रामाणिकपणे उपकाराची जाण ठेवत हा ठेवा आपण जपायला हवा. अशाप्रकारे वामनदादा यांच्या लेखणीवर डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचा तसेच तथागत गौतम बुद्ध यांच्या विचारांचा खूप

मोठा प्रभाव पडलेला आहे. त्यांच्या गीतलेखनावर आंबेडकरांच्या वैश्विक विचारांचा खोलवर परिणाम झालेला आहे. आंबेडकरांचे विचार आणखी चिरतरूण ठेवण्यासाठी ते गीतांचा मार्ग स्वीकारून पुढे जातात आंबेडकरांचा प्रत्यक्ष सहवास लाभल्याने वामनदादा यांचा वैचारिक पाया आणखी भक्कम होत गेला आणि त्याची छाप त्यांच्या गीतांतून दिसून आली असे म्हणावे लागेल.

संदर्भग्रंथ सुची:

१) शेजवळ शरद, वाळके प्रमोद (संपादक), आंबेडकरवादी गझलवेध, युगसाक्षी प्रकाशन, नागपूर, प्र. आ. १७ फेब्रुवारी २०१८, पृ. क्र. ५४

२) उ. नि. पृ. क्र. ५५

३) उ. नि. पृ. क्र. ७१

४) कर्डक वामन मोहळ, आनंद प्रकाशन, औरंगाबाद, नववी आवृत्ती, १४ जानेवारी २०१६ पृ. क्र.

५) उ. नि. पृ. क्र. ५९

६) पृ. क्र. ६२

७) उ. नि. पृ. क्र. ६८

८) उ. नि. पृ. क्र. ७५

९) उ. नि. पृ. क्र. ८०

१०) उ. नि. पृ. क्र. ८७

११) उ. नि. प्र. क्र. ७५

◆◆◆◆◆

Scanned with CamScanner

ISSN 2231-573X
UGC Care Listed Journal
MAH MAR 34737/13/1/2009-TC

माणसा इथे मी तुझे गीत गावे
असे गीत गावे तुझे हीत व्हावे ।।धृ।।

असे गोड नाते तुझ्याशी जडावे
तुझ्या संकटाशी इथे मी लढावे ।।१।।

तुझ्याच भुकेचे कोडे उलगडावे
तुझे दु:ख सारे गळूनी पडावे ।।२।।

एकाने हसावे लाखाने रडावे
जुने सारे सारे असे ना उरावे ।।३।।

इथे सारे सारे नवे पेरताना
वामनापरी मी तुझे हात व्हावे ।।४।।

- लोककवी वामनदादा कर्डक

हा अंक मालक, मुद्रक, प्रकाशक, शिवाजी हुसे यांनी रूद्रायणी ऑफसेट, सिडको, औरंगाबाद येथे छापून 'शिवार', श्रीराम कॉलनी, हिवरखेडा रोड, कन्नड, ता. कन्नड जि. औरंगाबाद येथे प्रसिद्ध केला.
E-mail : editortiphan2009@gmail.com

Scanned with CamScanner

माणसा इथे मी तुझे गीत गावे । असे गीत गावे, तुझे हीत व्हावे।।

विजय शिक्षण प्रसारक मंडळ औरंगाबाद संचलित,

दगडोजीराव देशमुख कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय

वाळूज, ता. गंगापूर जि. औरंगाबाद, (नॅक-बी दर्जा प्राप्त),

मराठी भाषा व वाङ्मय विभाग,

भाषा, साहित्य, संस्कृती आणि संशोधन परिषद, औरंगाबाद आणि

त्रैमासिक तिफण यांच्या संयुक्त विद्यमाने आयोजित

लोककवी वामनदादा कर्डक

यांच्या जन्मशताब्दी वर्षानिमित्त

एक दिवसीय राष्ट्रीय चर्चासत्र

विषय : लोककवी वामनदादा कर्डक : व्यक्ती आणि वाङ्मय

शुक्रवार, दि. २९ ऑक्टो. २०२१

।। प्रमाणपत्र ।।

प्रा.डॉ. मंगळ कचरू सांगळे, संगमनेर महाविद्यालय, संगमनेर

यांनी दि. २९ ऑक्टोबर २०२१ रोजी लोककवी वामनदादा कर्डक यांच्या जन्मशताब्दी वर्षानिमित्त आयोजित केलेल्या 'लोककवी वामनदादा कर्डक : व्यक्ती आणि वाङ्मय' या विषयावर मराठी भाषा व वाङ्मय विभाग, भाषा, साहित्य, संस्कृती आणि संशोधन परिषद आणि त्रैमासिक तिफण यांच्या संयुक्त विद्यमाने आयोजित एकदिवशीय राष्ट्रीय चर्चासत्रात मार्गदर्शक / सत्राध्यक्ष / निबंधवाचक म्हणून सहभाग घेऊन लोककवी वामनदादा कर्डक यांचे गीतलेखन व डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर या विषयावर शोधनिबंध सादर केला. करीता प्रमाणपत्र देण्यात येत आहे.

प्राचार्य	अध्यक्ष	संपादक	संयोजक	समन्वयक
डॉ. संजय सांभाळकर	प्रा.डॉ. सर्जेराव जिगे	प्रा.डॉ. शिवाजी हुसे	प्रा. डॉ. युवराज धबडगे	प्रा. नागेश बोंतेवाड
दगडोजीराव देशमुख महाविद्यालय, वाळूज	भा.सा.सं. आणि सं.परिषद	त्रैमासिक - तिफण	मराठी विभागप्रमुख	मराठी विभाग

Scanned with CamScanner